

ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ

ಡಾ. ಎನ್.ಎಸ್. ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್

- ಋಗ್ವೇದ ಸಂಹಿತೆ
- ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ
- ಯಜುರ್ವೇದ ಸಂಹಿತೆ
- ಅಥರ್ವವೇದ ಸಂಹಿತೆ
- ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು
- ಆರಣ್ಯಕಗಳು
- ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು
- ವೇದಾಂಗಗಳು

ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಕರಣ ವೇದಾಂಗಗಳು

ಅಂಗ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಕ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಇದನ್ನು 'ಅಂಗಂತೇ ಜ್ಞಾಯಂತೇ ಅಮೀಭಿಃ ಇತಿ ಅಂಗಾನಿ' ಎಂದು ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಯಾವುದು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಗವೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ವೇದವು ಮೊದಲೇ ದುರೂಹವಾದುದು. ಭಾಷೆ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದುದು. ಅದುದರಿಂದಲೇ ವೇದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನರಿಯಲೂ, ಅದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಕರ್ಮಕಾಂಡವನ್ನು ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಲೂ ಸಹಾಯ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸಹಾಯವೆಸಗುವ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ವೇದಾಂಗವೆಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

ವೇದಾಂಗಗಳು ಆರು-ಶಿಕ್ಷಾ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು, ನಿರುಕ್ತ, ಜ್ಯೋತಿಷ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪ ಎಂದು. ಇವು ಒಂದೊಂದೂ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಿಷಯವನ್ನರಿಯಲೂ ಅದರಂತೆ ಅನುಷ್ಠಿಸಲೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ವೇದದ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇವುಗಳ ಸಹಾಯ ಅವಶ್ಯಕ. ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಿಸಲು ಈ ಆರು ಅಂಗಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಾಗಿ ವೇದಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. ವೇದಮಂತ್ರಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದರೆ, ಸ್ವರವರ್ಣಗಳು ವಿಕಲವಾದರೆ ಅರ್ಥವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟಾಗಿ ಅನರ್ಥವುಂಟಾಗುವುದು. ವೇದಮಂತ್ರಗಳ ಸ್ವರವರ್ಣ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವ ವೇದಾಂಗವೇ ಶಿಕ್ಷಾ.

ವೇದದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಯೋಜನ ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ. ಯಜ್ಞಗಳ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕ. ಇದನ್ನು 'ಕಲ್ಪತೇ ಸಮರ್ಥತೇ ಯಾಗಪ್ರಯೋಗಃ ಅತ್ರ' ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪದಗಳ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪದೇಶಿಸುವ ವ್ಯಾಕರಣವೂ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಪದಸ್ವರೂಪನಿರ್ಣಯಕ್ಕೂ ಪದಾರ್ಥನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೂ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶುದ್ಧವಾದ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಇದು ಬೇಕೆಬೇಕು. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ವ್ಯಾಕರಣವೂ ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

ಮಂತ್ರಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಛಂದಸ್ಸು ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕ. ಋಷಿ, ದೇವತೆ, ಛಂದಸ್ಸು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರ ಮಾಡುವುದು ಪಾಪಕರವೆಂಬ ವಿಧಿ ಇದೆ. ವೇದವು ಛಂದೋಮಯವಾದ ವಾಣಿ. ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೇನೇ ಮಂತ್ರಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಹಾಗೂ ಮಂತ್ರಪಾಠದ ಜ್ಞಾನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗಬಲ್ಲದು. ಆ ಕಾರಣ ಇದೂ ಒಂದು ವೇದಾಂಗವಾಗಿದೆ.

ಯಜ್ಞಗಳನ್ನಾಚರಿಸಲು ಉಚಿತವಾದ ಸಮಯ ನಿರ್ದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ಕಾರಣ

ಜ್ಯೋತಿಷವೂ ಒಂದು ವೇದಾಂಗವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೌತಯಾಗವನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಋತುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅಥವಾ ಕಾಲತಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನಾಚರಿಸಿದರೆ ಫಲವಾರದು. ಆ ಕಾರಣ ಯುಕ್ತವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ರೌತಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕಾರಣ ಜ್ಯೋತಿಷವು ಒಂದು ವೇದಾಂಗವಾಯಿತು.

ಇವುಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂರ್ಧನ್ಯವ್ರಾಯವಾದುದು ನಿರುಕ್ತ. ಪದಗಳ ಅರ್ಥವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ವೇದಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥಾನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರ ಇದು. ವೇದಮಂತ್ರಗಳು ಅರ್ಥಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವಾಗ, ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಾಗ ಅರ್ಥಾನುಸಂಧಾನದೊಡನೆ ಬಳಸಬೇಕು. ಅರ್ಥವನ್ನರಿಯದೆ ಬಳಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗದು. ಹೀಗೆ ವೇದಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥಾನುಸಂಧಾನಕ್ಕೇ ಮೀಸಲಾದ ನಿರುಕ್ತ ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಪವಿತ್ರವಾದ ವೇದರಾಶಿಯನ್ನು ಅಖಂಡವಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲೂ ಅದರಿಂದ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪಡೆಯಲೂ ಈ ವೇದಾಂಗಗಳು ಉಪಕಾರಮಾಡಿವೆ. ಈ ಸಹಾಯಕಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದಯ ಉಪನಿಷತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆಯಿತು. ವೇದಗಳನಂತರ ಬರುವ ಈ ವೇದಾಂಗಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಮುಂದೆ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಿಕ್ಷಾ

ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. 'ಶಿಕ್ಷಾಭ್ಯಾಣಂ ತು ವೇದಸ್ಯ' ಎಂದು ಇದನ್ನೇ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಯಣರು ತಮ್ಮ ಋಗ್ವೇದಭಾಷ್ಯಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸ್ವರವರ್ಣಾದ್ಯುಚ್ಚಾರಣಪ್ರಕಾರೋ ಯತ್ರ ಶಿಕ್ಷತೇ ಉಪದಿಶ್ಯತೇ ಸಾ ಶಿಕ್ಷಾ' ಎಂದು ಇದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೇದಭಾಗವನ್ನು ಶಿಷ್ಯರು ಗುರುವಿನ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಂತೆ ಹೇಳಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವಾಚ್ಯಯಕ್ಕೆ 'ಅನುಶ್ರವ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಬಂದಿತು. ಗುರುಮುಖೇನ ಕಲಿಯುವುದರಿಂದ ಶುದ್ಧವಾದ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವೇದಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ತಪ್ಪಿಲ್ಲದೆ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು.

ಮಂತ್ರೋ ಹೀನಃ ಸ್ವರತೋ ವರ್ಣತೋ ವಾ

ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರಯುಕ್ತೋ ನ ತಮರ್ಥಮಾಹ |

ಸ ವಾಗ್ಬ್ರೂಯಜಮಾನಂ ಹೀನಸ್ಯ

ಯಥೇಂದ್ರಶತುಃ ಸ್ವರತೋಽಪರಾಧಾತ್ || (ಪಾ. ಶಿ. ಶ್ಲೋ. 52)

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವರವರ್ಣಾತ್ಮ್ಯತಾದಿಂದ ಅರ್ಥ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಸಂಭವಿಸುವ ಕಾರಣ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ಇವುಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಹಿಸಬೇಕು. 'ಇಂದ್ರ ಶತುರ್ವರ್ಧಸ್ಯ' ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರನ ಶತುರ್ವರ್ಧಿಸಲಿ ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು 'ಅಂತೋದಾತ್ತ'ವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು 'ಅದಿಉದಾತ್ತ'ವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಅರ್ಥ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ 'ಇಂದ್ರಃ ಶತುಃ ಯಸ್ಯಸಃ' ಎಂದರೆ 'ಇಂದ್ರನು ಯಾರಿಗೆ ಶತುಷೋ ಅವನು' ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬಂದುಬಿಟ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸುರನು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಬದಲು ಇಂದ್ರನಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟನೆಂಬ ಅಖ್ಯಾಯಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೆ ಹೇಗೆ ಅನರ್ಥವುಂಟಾಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು

ಯಾಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹೇಳಬೇಕು, ಇತರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹೇಳಬೇಕು, ಪದಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದಾಗ ಅಥವಾ ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಹೇಗೆ ಸ್ವರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿವೇಚಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಶಿಷ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯಿಕವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಶಿಷ್ಯನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಿದರೆ ಗುರುಗಳು ದಂಡಿಸಿ ಸುಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಉದಾತ್ತಸ್ಯ ಸ್ಥಾನೇ ಅನುದಾತ್ತಂ ಬ್ರೂತೇ ವಿಂಡಿಕೋಪಾಧ್ಯಾಯಃ ತಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯಾಯ ಚಪೇಟಿಕಾಂ ದದಾತಿ' ಎಂದು ಪತಂಜಲಿಗಳೂ ಇದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕಾರಣವೇ ವೇದರಾಶಿಯು ಸ್ವರವರ್ಣ ವಿಕಲವಾಗದೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು.

ಈ ವೇದಾಂಗವು ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಾಸಂಬಂಧವಾದ ನಿಯಮಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಮೊದಲವಲ್ಲಿಗೆ 'ಶಿಕ್ಷಾವಲ್ಲಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಇದೆ. ಶಿಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ—'ಶೀಕ್ಷಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಃ | ವರ್ಣಃ ಸ್ವರಃ | ಮಾತ್ರಾ ಬಲಮ್ | ಸಾಮ ಸಂತಾನಃ | ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಶೀಕ್ಷಾಧ್ಯಾಯಃ ||' ಎಂದು ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಶಿಕ್ಷೆಯ ವಿಚಾರ ವಿವೇಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ 1. ವರ್ಣ 2. ಸ್ವರ 3. ಮಾತ್ರಾ 4. ಬಲ 5. ಸಾಮ ಮತ್ತು 6. ಸಂತಾನ ಎಂಬ ಆರು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ವರ್ಣ ಎಂಬುದು ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ವೇದವನ್ನರಿಯಲು ಸಂಸ್ಕೃತ ವರ್ಣಮಾಲೆಯನ್ನರಿಯುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಪಾಣಿನೀಯ ಶಿಕ್ಷೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವರ್ಣಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ 63 ಅಥವಾ 64 ವರ್ಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವರವು ಉದಾತ್ತ, ಅನುದಾತ್ತ ಮತ್ತು ಸ್ವರಿತ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧ. ಸ್ವರಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಾತ್ರಾ ಎಂಬುವುದು ಸ್ವರೋಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗುವ ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಹ್ರಸ್ವ, ದೀರ್ಘ ಮತ್ತು ಪುನಃ ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆ. ಏಕ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಸಮಯವನ್ನು ಹ್ರಸ್ವವೆಂದೂ ಎರಡು ಮಾತ್ರೆಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘ ವೆಂದೂ, ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪುನಃವೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಬಲ ಎಂಬುವುದು ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದು. ಸ್ವರ ಮತ್ತು ವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವಾಗ ವಾಯುವು ಮುಖದ ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಾನಗಳಿಂದ ಹೊರಬರುವುದೋ ಅವುಗಳನ್ನು ಆ ವರ್ಣಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಸ್ಥಾನಗಳು ಎಂಟು. ಅಕ್ಷರೋಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯಾಸವನ್ನು ಪ್ರಯತ್ನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಯತ್ನ ಅಭ್ಯಂತರ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅಭ್ಯಂತರ ಪ್ರಯತ್ನವು ಸ್ಪಷ್ಟ, ಈಷತ್ಸ್ಪಷ್ಟ, ವಿವೃತ ಮತ್ತು ಸಂವೃತ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧ. ಬ್ರಾಹ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನವಾದರೋ ವಿವಾರ, ಸಂವಾರ, ಶ್ವಾಸ, ನಾದ, ಘೋಷ, ಅಘೋಷ, ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣ, ಮಹಾಪ್ರಾಣ, ಉದಾತ್ತ, ಅನುದಾತ್ತ ಮತ್ತು ಸ್ವರಿತ ಎಂದು ಹನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ.

ಸಾಮವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಮ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಉಚ್ಚಾರಣೆ ದೋಷರಹಿತವಾಗಿ ಮಾಧುರ್ಯದಿ ಗುಣಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಕ್ಷರೋಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ

ಶಿಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಠಕಾಧಮರ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು

ಗೀತೆ ಶೀಘ್ರ ಶಿರಃಕಂಠ ತಥಾ ಲಿಖಿತಪಾಠಃ |

ಅನರ್ಥಃ; ಅಲ್ಪಕಂಠಶ್ಚ ಪಡೇತೇ ಪಾಠಕಾಧಮಾಃ ||

(ಪಾ. ಶಿ. 32)

ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ನಿಂದನೀಯವಾದ ಪಾಠಕ್ರಮವನ್ನೂ ಅವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ:

ಶಂಕಿತಂ ಭೀತಂ ಉತ್ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ ಅವ್ಯಕ್ತಂ ಅನುನಾಸಿಕಮ್ |

ಕಾಕಸ್ವರಂ ಶಿರಸಿಗತಂ ತಥಾ ಸ್ಥಾನವಿವರ್ಜಿತಮ್ ||

ಉಪಾಂಶುದಷ್ಟಂ ತ್ವರಿತಂ ನಿರಸ್ತಂ

ವಿಲಂಬಿತಂ ಗದ್ಯದಿತಂ ಪ್ರಗೀತಂ |

ನಿಷ್ಪೀಡಿತಂ ಗ್ರಸ್ತಪದಾಕ್ಷರಂ ಚ

ಪದೇನ್ನದೀನಂ ನ ತು ಸಾನುನಾಸಿಕಮ್ ||

(ಪಾ. ಶಿ. 34, 35)

ಹಾಡಿನಂತೆ ಪಠಿಸಬಾರದು. ಅತ್ಯಂತ ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯಾಗಲೀ ತಲೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತಾ ಆಗಲೀ ಲಿಖಿತವಾದ ಪುಸ್ತಕದಿಂದಾಗಲೀ ವೇದಪಠಣ ಮಾಡಬಾರದು. ಅರ್ಥವನ್ನರಿಯದೆ ಹೇಳಬಾರದು. ಹಾಗಾದರೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಓದುವ ಬಗೆಯಾವುದು? ಪಾಣಿನಿ ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ :

ಮಾಧುರ್ಯಮಕ್ಷರವ್ಯಕ್ತಿಃ ಪದಚ್ಛೇದಸ್ತು ಸುಸ್ವರಃ |

ಧೈರ್ಯಂ ಲಯಸಮರ್ಥಂ ಚ ಪಡೇತೇ ಪಾಠಕಾ ಗುಣಾಃ ||

ಮಧುರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು. ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು, ಪದಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳುವುದು, ಸುಂದರವಾದ ಸ್ವರದೊಡನೆ ಹೇಳುವುದು, ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುವುದು ಮತ್ತು ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು—ಇವು ಪಾಠಕನ ಗುಣಗಳು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಈ ಸೂಚನೆಗಳೆಲ್ಲಾ ವೈದಿಕಮಂತ್ರಗಳ ಪಠಣಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಂತಾನ

ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಹಿತಾ ಅಥವಾ ಅತಿಶಯವಾದ ಸನ್ನಿಧಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ವಿಚ್ಛೇದವಿಲ್ಲದೆ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದು ಸಂಹಿತೆ ಎನಿಸುವುದು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿ ನಿಯಮಗಳು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಧಿಕಾರ್ಯ ಯಾವಾಗ ಆಗಬೇಕು, ಪ್ರಕೃತಿಭಾವ ಯಾವಾಗ ಆಗಬೇಕು ಮುಂತಾದುವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರ ವಿವೇಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳು ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲಾ ಶಿಕ್ಷಾಗ್ರಂಥಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ವೇದ ಸಂಹಿತೆಯ ಉಚ್ಚಾರಣಕ್ರಮ, ಸ್ವರವರ್ಣವಿಚಾರ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಇವು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಕ್ರಮ ಒಂದೊಂದು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೊಂದೂ ವೇದಕ್ಕೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶಿಕ್ಷಾಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳು

ಈ ಶಿಕ್ಷಾಗ್ರಂಥಗಳ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೇ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳು. ಸಂಹಿತೆಯ ಒಂದೊಂದು ಶಾಖೆಗೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆವೆಂಬ ಹೆಸರೇ ಅದು ಪ್ರತಿಶಾಖೆಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಸಂಹಿತಾ ಪಾಠಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳು ವಿವೇಚಿಸುತ್ತವೆ. ಉಚ್ಚಾರಣೆ, ಸ್ವರ ವಿಧಾನ, ಸಂಧಿಗಳು, ಸ್ಥಾನಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವದ ದೀರ್ಘವಿಧಾನ ಮುಂತಾದುವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇವು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಹಿತಾಪಾಠಕ್ಕೆ ಪದಪಾಠವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಅನ್ವಯಿಸುವ ನಿಯಮಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯನ್ನೂ ಇವು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳು ಬಹಳ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿವೆ. ವೇದಸಂಹಿತೆಯ ಹಾಗೂ ಪದಪಾಠದ ಸಮಗ್ರಪರಿಚಯ ಇವುಗಳ ಕರ್ತೃಗಳಾಗಿದೆ. ಸಂಹಿತೆಗಳಿಂದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಇವರು ಉದಾಹರಿಸಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಂದಸ್ಥಿನ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳಿಗೆ ದ್ವಿಮುಖವಾದ ಮಹತ್ವವುಂಟು.

೧. ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ ಮಹತ್ವ.

೨. ವೈದಿಕ ಸಂಹಿತೆಗಳ ಪಾಠ ಹಾಗೂ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಹತ್ವ.

ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಕರಣ ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗಳಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಸಮ್ಮತವಾದ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಸುಂದರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಇದೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನವೈಯ್ಯಾಕರಣರ ಮತ್ತು ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಇಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಅನೇಕಾನೇಕ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ವ್ಯಾಕರಣದ ಆವಿರ್ಭಾವ ಆಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಇವು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ವೇದಸಂಹಿತೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಪಾಠವು ಆ ಕಾಲದೊಳಗೇ ನಿರ್ಧರವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಅವಿಕಲವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದಪಾಠ ಸ್ವರವರ್ಣ ವಿಕಲವಾಗದೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬದಲಾಗದೆ ಇಂದು ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿಂಡವಾಗಿ ಅಂದೇ ಸುರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಇದರಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಋಕ್ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆ

ಇದು ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು ಹಾಗೂ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಶಿಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರ'ವೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು ಶೌನಕರು. ಇವರು ಆಶ್ರಲಾಯನರ ಗುರುಗಳು. ಈ ಕೃತಿಗೆ 'ಪಾರ್ಷದ' ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆವು ಐತರೇಯ ಆರಣ್ಯಕದ ಸಂಹಿತೋಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಅಕ್ಷರಶಃ ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಆರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸಿರುವ ಮಾಂಡೂಕೀಯ, ಮಾಕ್ಶವ್ಯ, ಅಗ್ನ್ಯ, ಶೂರವೀರ ಮುಂತಾದ ಆಚಾರ್ಯರುಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಇದು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಸೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕಾರಿಕಾಬದ್ಧವೆಂದು ಕೆಲವರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಗೆ ಆಚಾರ್ಯ ಉವಟರ ಭಾಷ್ಯವಿದೆ. ಆರಂಭದ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವಿಷ್ಣು ಮಿತ್ರರ ವೃತ್ತಿ ಇದೆ.

ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 18 ಪಟಲಗಳಿವೆ. ಪ್ರಥಮಪಟಲವೇ ಸಂಜ್ಞಾಪ್ರಕರಣವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಸ್ವರ, ವ್ಯಂಜನ, ಸ್ವರಭಕ್ತಿ, ರಕ್ತ, ನಾಭಿ, ಪ್ರಗೃಹ್ಯ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕಾನೇಕ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಎರಡನೇ ಪಟಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಿಷ್ಟ, ಕ್ಷಿಪ್ರ, ಉದ್ಗ್ರಾಹ, ಭುಗ್ಗ ಮುಂತಾದ ಸಂಧಿಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ತೃತೀಯಪಟಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಪರಿಚಯ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಟಲದಿಂದ ಒಂಭತ್ತರ ಪೂರ್ವ ವಿಸರ್ಜನೀಯಸಂಧಿ, ನತಿಸಂಧಿ, ಕ್ರಮಸಂಧಿ, (ವರ್ಣದ ದ್ವಿವರ್ಚನ) ವ್ಯಂಜನಸಂಧಿ, ಪುನಃಸಂಧಿ ಮುಂತಾದ

ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಂಧಿಗಳ ವಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ಹತ್ತು ಹನ್ನೊಂದನೇ ಪಟಲಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮ ಪಾಲದ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಉದಾತ್ತಾದಿ ಸ್ವರಗಳ ಪರಿವರ್ತನ ನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ವಿವರವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದೆ. ಹದಿಮೂರನೇ ಪಟಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜನಗಳ ರೂಪ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳ ವಿಚಾರವಿದೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನಾಚಾರ್ಯರುಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ನೋಡಬಹುದು. ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಪಟಲದಲ್ಲಿ ವರ್ಣೋಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ದೋಷಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯೂ ಹದಿನೈದನೇ ಪಟಲದಲ್ಲಿ ವೇದಪಾರಾಯಣದ ಪದ್ಧತಿಯ ಪರಿಚಯವೂ ಇದೆ. ಕೊನೆಯ ಮೂರು ಪಟಲಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರೀ, ಉಚ್ಚಿಕ್, ಬೃಹತೀ, ಪಂಕ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವರ, ವರ್ಣ, ಸಂಧಿ, ಛಂದಸ್ಸು ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಸುಂದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿದೆ. ವೇದಸಮೀಕ್ಷೆಗೆ ಬಹಳ ಉಪಕಾರವಾಗಿದೆ.

ಸಾಮವೇದ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆಗಳು

ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಋಕ್‌ತಂತ್ರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಪುಷ್ಪಸೂತ್ರ

ಈ ಹೆಸರು ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಪಋಷಿಗಳಿಂದ ಇದು ಪ್ರಸೇತ ವಾಗಿರುವುದೇ ಕಾರಣ. ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಪ್ರಪಾಠಕಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಅಜಾತಶತ್ರುನಿವ ಭಾಷ್ಯವಿದೆ. ಈ ಸಾಮಪ್ರಾತಿಶಾಖೆಗಾನ ಸಂಹಿತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸ್ತೋಭವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ತೋಭದ ಸ್ವಲಗಳನ್ನೂ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ತೋಭವಿಧಾನವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ತೋಭಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನೂ ಇದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಗಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಈ ಕೃತಿ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ವೇಯಗಾನ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಗೇಯಗಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಸಾಮಗಳ ಊಹನವನ್ನು ಇತರ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದೆಂಬುದನ್ನೂ ಇದು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಋಕ್‌ತಂತ್ರ

ಸಾಮವೇದದ ಕೌಡುಮಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದುದು ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಋಕ್‌ತಂತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥ ಸೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. 287 ಸೂತ್ರ ಗಳು 5 ಪ್ರಪಾಠಕಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇದರ ಕರ್ತೃ ಶಾಕಟಾಯನ. ಯಾಸ್ಯ ಪಾಣಿನಿಗಳು ಇವರನ್ನೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳ ಉದಯವನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೂ ಮೊದಲು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಮುಂದೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಅಕ್ಷರೋಚ್ಚಾರಣೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳ ವಿವರಣೆಯ ನಂತರ ಸಂಧಿವಿವರಣೆ ಬಂದಿದೆ.

ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆ ಪಾಣಿನಿಯ ಕೃತಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವವರ್ತಿಯಾದುದು. ಇದರ ಪ್ರಭಾವ ಪಾಣಿನಿಯ ಮೇಲೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ಆಗಿದೆ.

ತೈತ್ತಿರೀಯ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆ

ತೈತ್ತಿರೀಯ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲಿಯೂ 12 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಇದೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲಿ

ವರ್ಣಸಮಾಮ್ನಾಯ, ಶಬ್ದಸ್ಥಾನ, ಶಬ್ದೋತ್ಪತ್ತಿಪ್ರಕಾರ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಸ್ವರಗಳು, ವಿಸರ್ಗಸಂಧಿ, ಮೂರ್ಧನ್ಯವಿಧಾನ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಗತವಿಧಾನ, ಅನುಸ್ವಾರ, ಅನುನಾಸಿಕ, ಸ್ವರಿತಭೇದ, ಸಂಹಿತಾ ಸ್ವರೂಪ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಮುಖ್ಯವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಿಂದಲೇ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆಗೆ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿವೆ. ಮಾಹಿಷೇಯಕೃತ 'ಪದಕ್ರಮ-ಸದನ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದ ಭಾಷ್ಯ. ಇದು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಪದ ಮತ್ತು ಕ್ರಮಪಾಠಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಪ್ರಕೃತಿಪಾಠವನ್ನೂ ಅದಕ್ಕನ್ವಯಿಸುವ ಸ್ವರಸಂಧಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆ ವಿವೇಚಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ 'ಪದಕ್ರಮ-ಸದನ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಸೋಮಯಾರ್ಯರ 'ತ್ರಿಭಾಷ್ಯಾರತ್ನ' ಮತ್ತು ಗೋಪಾಲಯಜ್ಞಾವಿರಚಿತ 'ವೈದಿಕಾಭರಣ' ಎಂಬವು ಇತರ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಾಗಿವೆ.

ವಾದಸನೇಯ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆ

ಶುಕ್ಲ ಯಜುರ್ವೇದ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆವನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು ಕಾತ್ಯಾಯನ ಮುನಿಗಳು. ಇವರು ಪಾಣಿನಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನರು. ಅಪ್ಪಾಧ್ಯಾಯೀ ವಾರ್ತಿಕಕಾರ ಕಾತ್ಯಾಯನರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾದವರು. ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಭಾಷಾ, ಸ್ವರ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ವಿಸ್ತೃತ ವಿವೇಚನೆ ಇದೆ. ಕಾತ್ಯಾಯನರಿಗೆ 'ಸ್ವರ-ಸಂಸ್ಕಾರ-ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಯಿತಾ' ಎಂಬ ಬಿರುದು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿ ಬಂದಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ಲಕ್ಷಣಾದಿಗಳನ್ನೂ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವಿಧಸ್ವರಗಳ ಲಕ್ಷಣ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನೂ ಮೂರನೆಯ ವಿಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಪೂರ್ವ ಸಂಸ್ಕಾರ (ಸಂಧಿಗಳು)ದ ವಿಶದವರ್ಣನೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಸಂಧಿಗಳನ್ನೂ, ಪದಪಾಠರಚನೆಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ವಿಶೇಷ ಸ್ವರವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ 'ವರ್ಣಸಮಾಮ್ನಾಯ' ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಗಳಿಗನೇ, ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನಾಚಾರ್ಯರುಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಾಕಲ್ಯ, ಶಾಕಲ್ಯಪ, ಶಾಕಟಾಯನ ಮುಂತಾದವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅನೇಕ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪಾಣಿನಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ, ಉಪಧಾ, ಅನುದಾತ್ರ, ಉದಾತ್ರ, ಸ್ವರಿತ, ಅಮ್ರೇಡಿತ, ಲೋಪ, ಅಪ್ಯಕ್ತ ಮುಂತಾದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಸೂತ್ರಗಳೂ ಅಪ್ಪಾಧ್ಯಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪಾಣಿನಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಅಂಥ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಖಂಡವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆ ಈ ಪ್ರಾತಿಶಾಖೆ ಪಾಣಿನಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವಕಾಲೀನವಾಗಿ ಪಾಣಿನಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾಣಿನೀಯ ಶಿಕ್ಷಾ

ಈ ಶಿಕ್ಷಾ ಗ್ರಂಥವು ಲೋಕ ಮತ್ತು ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 60 ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ಉಚ್ಚಾರಣಾವಿಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ

ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಸೂಚನೆಗಳು ಬಹಳ ಉಪಾದೇಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃಗಳಾರೊಬ್ಬರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ

ಶಂಕರಃ ಶಾಂಕರೋ ಪ್ರಾದಾತ್ ದಾಕ್ಷೀಪುತ್ರಾಯ ಧೀಮತೇ |

ವಾಜ್ಞಯೇಭ್ಯಃ ಸಮಾಹೃತ್ಯ ದೇವೀಂ ವಾಚಮಿತಿ ಸ್ಥಿತಿಃ || (ಪಾ. ಶಿ. 56)

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದಾಕ್ಷೀಪುತ್ರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಾಣಿನಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇದರಿಂದಲೂ ಇದರ ಕರ್ತೃ ಪಾಣಿನಿ ಇರಲಾರರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪಾಣಿನಿ ಮತಾನುಯಾಯಿಯಾದ ಯಾವನೋ ವೈಯಾಕರಣ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿರಬಹುದು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಟೀಕೆಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಕೃತಿ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಬಹಳ ಸಾರಗರ್ಭಿತವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಕೃತಾಖ್ಯಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅನೇಕರು ಕಾರಿಕೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವೇದಾಂಗದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರಣ ಇವುಗಳನ್ನು 'ಶಿಕ್ಷಾ' ಎಂದೇ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪಾರವಾಗಿದೆ. 'ಶಿಕ್ಷಾ ಸಂಗ್ರಹ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೇದಶಾಖೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ 32 ಶಿಕ್ಷಾ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಂಗ್ರಹಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಕೃತಿ ಬನಾರಸ್ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಯುಗಲಾಕಿಶೋರಪಾಠಕ್ ಎಂಬುವರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶಿಕ್ಷೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಶಿಕ್ಷಾ (ಇದರಲ್ಲಿ 232 ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ಶುಕ್ಲಯಜುರ್ವೇದದ ವಾಚಸನೇಯೀ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದುದು ಇದು).

ವಾಸಿಷ್ಠೀ ಶಿಕ್ಷಾ, (ಇದೂ ವಾಚಸನೇಯೀ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದುದು).

ಕಾತ್ಯಾಯಿನೀ ಶಿಕ್ಷಾ, ಪಾರಾಶರೀ ಶಿಕ್ಷಾ, ಮಾಂಡವ್ಯ ಶಿಕ್ಷಾ, ಅಮೋಘಾನಂದಿನೀಶಿಕ್ಷಾ ಮಾಧ್ವಂದಿನೀ ಶಿಕ್ಷಾ, ವರ್ಣರತ್ನ ಪ್ರದೀಪಿಕಾ, ಕೇಶವೀ ಶಿಕ್ಷಾ, ಮಲ್ಲಶರ್ಮ ಶಿಕ್ಷಾ, ಸ್ವಯಂಕುಶ ಶಿಕ್ಷಾ, ಪೋಡಶ ಶ್ಲೋಕೀ ಶಿಕ್ಷಾ, ಅವಸಾನ ನಿರ್ಣಯ ಶಿಕ್ಷಾ, ಸ್ವರಭಕ್ತಿ ಲಕ್ಷಣ ಶಿಕ್ಷಾ, ಪ್ರಾಕೃತಾಖ್ಯಪ್ರದೀಪ ಶಿಕ್ಷಾ, ನಾರದೀಯ ಶಿಕ್ಷಾ, ಮಾಂಡೂಕೀ ಶಿಕ್ಷಾ ಕ್ರಮಸಂಧಾನ ಶಿಕ್ಷಾ, ಗಲದ್ಯಕ್ ಶಿಕ್ಷಾ ಮುಂತಾದವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು.

ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಶಿಕ್ಷಾ ಸೂತ್ರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವೊಂದೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ಈ ಶಿಕ್ಷಾಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು.

ಈ ಶಿಕ್ಷಾ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪರೀಕ್ಷಣದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮಹತ್ವ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಋಷಿಗಳು ಭಾಷಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಈ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದರೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ನಮಗೆ ಗೊಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೋತ್ತತ್ತಿ, ಸ್ವರಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಉಚ್ಚಾರಣ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ ನಮಗೆ ಅವರ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗದಿರದು.¹ ಇಂದಿಗೂ ವೇದ ಸಂಹಿತೆಗಳ ಪಾಠ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಂತೆ ಅಖಂಡವಾಗಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವುದು ಈ ಶಿಕ್ಷಾ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ. ಇಂದೇ ಈ ವೇದಾಂಗದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ

1. See Phonetic Observation of Ancient Hindus. -Dr. Siddhesvar Varma

ವ್ಯಾಕರಣ

ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಿ ಪದಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ವ್ಯಾಕರಣ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. 'ವ್ಯಾಕ್ರಿಯಂತೇ ಶಬ್ದಾ ಅನೇನ ಇತಿ ವ್ಯಾಕರಣಮ್' ಎಂದು ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ವೇದಪ್ರಯತ್ನ ಮುಖ. 'ಮುಖಂ ವ್ಯಾಕರಣಂ ಸ್ಪೃತಂ' ಎಂದು ಇದರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಕರಣವಿಲ್ಲದೆ ವೇದವಾಜ್ಞಯದ ರಕ್ಷಣೆ ಆಗದು.

ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಶಂಸೆ ಇದೆ.

ಚತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗಾ ತ್ರಯೋ ಅಸ್ಯ ಪಾದಾ

ದ್ವೇ ಶೀರ್ಷೇ ಸಪ್ತಹಸ್ತಾಸೋ ಅಸ್ಯ |

ತ್ರಿಧಾ ಬದ್ಧೋ ವೃಷಭೋ ರೋರವೀತಿ

ಮಹೋ ದೇವೋ ಮರ್ತ್ಯಾನ್ ಅವಿವೇಶ || (ಋ. ಸಂ. 4-58-6)

ಐಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ವೃಷಭವೆಂದು ರೂಪಾಂತರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಇಲ್ಲಿ. ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇದು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸುವುದೆಂದು ಇದನ್ನು 'ವೃಷಭ' ಅಥವಾ ಕಾಮವರ್ಷಕವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಶೃಂಗಗಳಿವೆ. ನಾಮ, ಆಖ್ಯಾತ, ಉಪಸರ್ಗ ಮತ್ತು ನಿಪಾತ ಎಂದು. ಭೂತ, ವರ್ತಮಾನ ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯವೆಂಬ ಮೂರು ಪಾದಗಳಿವೆ. ಸುಪ್ ಮತ್ತು ತಿ ಪ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಶಿರಸ್ಸುಗಳಿವೆ. ಪ್ರಥಮಾ, ದ್ವಿತೀಯಾ ಮುಂತಾದ ಸಪ್ತವಿಭಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ಏಳು ಹಸ್ತಗಳಿವೆ. ಇದು ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ—ಉರಸ್ಸು, ಕಂಠ ಮತ್ತು ಶಿರಸ್ಸು ಎಂಬುವುಗಳಲ್ಲಿ ಬದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವ ಮಹಾದೇವನಿವನು. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಶಂಸೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನ ಪ್ರಶಂಸೆ ಇದೆ. ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನರಿಯದವನು ವಾಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ನೋಡಲಾರ ; ಕೇಳಿದರೂ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ವಾಣಿಯು ಅದೇ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುವಳು.

'ಉತ ತ್ವಃ ಪಶ್ಯನ್ ನ ದದರ್ಶ ವಾಚಂ

ಉತ ತ್ವಃ ಶೃಣ್ವನ್ ನ ಶೃಣೋತ್ಯೇನಾಮ್ |

ಉತೋ ತ್ವಸ್ತೈ ತನ್ಮಂ ವಿಸ್ರೇ

ಜಾಯೇವ ಪತ್ಯೇ ಉತತೀ ಸುವಾಸಾಃ || (ಋ. ಸಂ 10-71-4)

ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಆಗುವ ಪ್ರಯೋಜನಗಳೇನು ? ಇದನ್ನು ಆಚಾರ್ಯ ವರರುಚಿಗಳೂ ಮಹರ್ಷಿ ಪತಂಜಲಿಗಳೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವರರುಚಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಐದು ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ: 1. ರಕ್ಷಾ 2. ಊಹ 3. ಆಗಮ 4. ಲಘು 5. ಅಸಂದೇಹ.

ವ್ಯಾಕರಣದ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಧಾನಲಕ್ಷ್ಯ ವೇದರಕ್ಷಣೆಯೇ. ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಪದಸ್ವರೂಪವನ್ನರಿಯಲೂ, ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲೂ, ಮಂತ್ರವಿನಿಯೋಗವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲೂ ವ್ಯಾಕರಣದ ಸಹಾಯ ಅವಶ್ಯಕ. ಯಜ್ಞದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಬೇಕಾಗುವುದು. ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಮಾತ್ರ ಇಂತಹ ವಿಪರೀಣಾಮ ಮಾಡಬಲ್ಲ. ಇದು ಊಹ ಎನ್ನಿಸುವುದು. ಆಗಮ ಅಥವಾ

ವೇದವೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು. ಅಂಗಸಹಿತವಾದ ವೇದಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ ವೇದ. ಆ ಕಾರಣ ಇದರ ಅಧ್ಯಯನ ಅವಶ್ಯಕವಾಗುವುದು. ಶಬ್ದವಾರಿಧಿ ಅಪಾರವಾದುದು. ನಮ್ಮ ಮನೋರಥವನ್ನು ನಾವು ಸಾಧಿಸಲು ನಾವು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕಾದುದು ವ್ಯಾಕರಣವೆಂಬ ಲಘೂಪಾಯವನ್ನೇ. ವೈದಿಕ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸಂದೇಹ ನಿವಾರಣೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದ ನಾವು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದ ಬಹುಮುಖವಾದ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ. ಪತಂಜಲಿಗಳು ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಭಾಷಣ, ದುಷ್ಪಶಬ್ದ, ಅರ್ಥಜ್ಞಾನ, ಧರ್ಮಲಾಭ, ನಾಮಕರಣ ಮುಂತಾದವು ಕೆಲವು.

ಗೋಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣನಿರ್ದೇಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ (1-24). ಧಾತು, ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ, ನಾಮ, ಅಖ್ಯಾತ, ಲಿಂಗ, ವಚನ, ವಿಭಕ್ತಿ, ಪ್ರತ್ಯಯ, ಸ್ವರ, ಉಪಸರ್ಗ, ನಿಪಾತ, ಮಾತ್ರಾ, ಮರ್ಗ, ಅಕ್ಷರ, ಪದಸಂಯೋಗ, ಸ್ಥಾನಾನುಪ್ರಧಾನ ಮುಂತಾದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಅಲ್ಲಿದೆ.

ವೇದಾಂಗವೆಂದು ಎಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗ್ರಂಥ ಯಾವುದು ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯವಾದ ವಿಷಯ. ಇಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ವ್ಯಾಕರಣಗಳೆಲ್ಲಾ ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದುದು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಇದು ಕ್ರಿ. ಶ. ನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದರಿಂದಲೂ, ಇದಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ವೈಯ್ಯಾಕರಣರ ನಿರ್ದೇಶವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪಾಣಿನಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನರಾದ ವೈಯ್ಯಾಕರಣರ ಕೃತಿಗಳು ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದಿರಬೇಕು. 'ಐಂದ್ರವ್ಯಾಕರಣ' ಪಾಣಿನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನದು ಎಂದು ನಾವು ಅರಿಯುತ್ತೇವೆ. ಈಗ ಇದು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದು ನಮ್ಮ ದುರ್ದೈವ. ಐಂದ್ರ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಮಹರ್ಷಿ ಶಾಕಟಾಯನ ತನ್ನ ಋಕ್-ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮೊದಲಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಶಾಕಟಾಯನ ತನ್ನ ಋಕ್-ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮೊದಲಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನೆಂದೂ ಅನಂತರ ಅವನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದನೆಂದೂ ಮುಂದೆ ಭಾರದ್ವಾಜ, ಋಷಿಗಳು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಇವರ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರವರ್ತಿತವಾಯಿತೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ.

ವಾಗ್ವೈ ಪರಾಚ್ಯವ್ಯಾಕೃತಾಸವದತ್ | ತೇ ದೇವಾ ಇಂದ್ರಂ ಅಬ್ರುವನ್ ಇಮಾಂ ನೋ ವಾಚಂ ವ್ಯಾಕುರ್ವೀತ | ಸೋಬ್ರವೀತ್ ವರಂವ್ಯಣ, ಮಹಂ ಚೈವೈಷ ವಾಯವೇ ಚ ಸಹ ಗೃಹ್ಯಾತಾ ಇತಿ | ತಸ್ಮಾತ್ ಐಂದ್ರವಾಯವಃ ಸಹ ಗೃಹ್ಯತೇ | ತಾಯಿಂದ್ರೋ ಮಧ್ಯ ತೋಸವಕ್ರಮ್ಯ ವ್ಯಾಕರೋತ್ | ತಸ್ಮಾದಿಯಂ ವ್ಯಾಕೃತಾ ವಾಗುದ್ಯತೇ | (ತೈ. ಸಂ. 6-4-7-3) ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರನ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಐಂದ್ರವ್ಯಾಕರಣ ಇಂದು ಅನುಪಲಬ್ಧ. ಇಂದು ವ್ಯಾಕರಣ ರೂಪ ವೇದಾಂಗದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಪಾಣಿನೀಯ ವ್ಯಾಕರಣವೇ ಆಗಿದೆ. ಪಾಣಿನಿಗಳು ಸುಮಾರು 4000 ಸೂತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವರರುಚಿಗಳ ವಾರ್ತಿಕಗಳೂ, ಪತಂಜಲಿಗಳ ಮಹಾಭಾಷ್ಯವೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಪಾಣಿನೀಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರವೈದಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಭಾಗ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದು ವೇದವಾಚ್ಯ ಯದ ಶಬ್ದರೂಪ, ಸ್ವರ, ಸಂಧಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪಾಣಿನಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ

ವೇದವಾಚ್ಯ ಯದ ಭಾಷೆಗೂ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗೂ ಬಹಳ ಅಂತರ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಪಾಣಿನಿಗಳು ಭಾಷಾಯಾಂ, ಭಂದಸಿ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರ ಅಪಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಧಾನವಾದ ವೇದಾಂಗವಾಗಿ ವೇದಾರ್ಥಪರಿಚ್ಛಾನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಕಾರಕವಾಗಿದೆ.

ಭಂದಸ್ಸು

ಭಂದಸ್ಸು ಮುಖ್ಯವಾದ ವೇದಾಂಗ. ವೇದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಲ್ಲದೆಯೂ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೂ ಪುನಃವ್ರದಕ್ಕೆ ಭಂದಸ್ಸಿನ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕ. ಒಂದೊಂದು ಸೂಕ್ತದ ಋಷಿ, ಭಂದಸ್ಸು ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೇ ಆಯಾ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿ ಇದೆ. ಇವುಗಳ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೆ ಅಥವಾ ಮಾಡಿಸಿದರೆ, ಓದಿದರೆ ಅಥವಾ ಓದಿಸಿದರೆ ಅದೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

'ಯೋಹ ವಾ ಅವಿದಿತಾರ್ಷೇಯಚ್ಛಂದೋ ದೈವತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನ ಮಂತ್ರೇಣ ಯಾಜಯತಿ ವಾ ಅಧ್ಯಾಪಯತಿ ವಾ ಸ್ವಾಣುಂ ವರ್ಚ್ಯತಿ ಗರ್ತೇ ವಾ ಪಾತ್ಯತೇ ಪ್ರಮೀಯತೇ ವಾ ಪಾಪೀಯಾನ್ ಭವತಿ.' (ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣೀ 1-1)

ಭಂದಸ್ಸು ಸಂಹಿತೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ವೇದಾಂಗವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ಇದರ ಕಡೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನೂ ನಾವು ವೇದಸಂಹಿತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಭಂದಸ್ಸುಗಳ ನಾಮನಿರ್ದೇಶದಿಂದ ಅರಿಯಬಹುದು. ಈ ವೇದಾಂಗದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗ್ರಂಥ ಪಿಂಗಲಾಚಾರ್ಯರ 'ಭಂದಸ್ಸೂತ್ರ'. ಈ ಗ್ರಂಥ ಸೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 8 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ಭಂದಸ್ಸುಗಳ ವಿವರಣೆ ಇರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ 7ನೇ ಸೂತ್ರದವರೆಗೆ ವೈದಿಕ ಭಂದಸ್ಸಿನ ವಿವರಣೆಯೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಲೌಕಿಕ ಭಂದಸ್ಸುಗಳ ವಿವೇಚನೆಯೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಮೃತಸಂಜೀವಿನೀ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಭಟ್ಟಹಲಾಯುಧ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ವೈದಿಕ ಸಂಹಿತೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಬಹುತರವಾಗಿ ಭಂದೋಬದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದ ಸಂಹಿತೆ ಹಾಗೂ ಅಥರ್ವವೇದ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಧ್ಯೇ ಮಧ್ಯೇ ಗದ್ಯಭಾಗಗಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕ ಸಂಹಿತೆಗಳನ್ನು 'ಭಂದೋಮಯೀ ವಾಕ್' ಎಂದು ನಾವು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಭಂದೋಬದ್ಧವಾದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಮಲವಾದ ಭಾವಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಆಗುವುದು. ಮಂತ್ರಗಳ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಉದ್ದೇಶವಾದರೂ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಸಾದಸಂಪಾದನೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಂತ್ರ ಗಾಯನದಿಂದ ದೇವತಾ ಪ್ರಸಾದ ಲಭಿಸಬಹುದು. ಈ ಧೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾವು ನೋಡಿದಾಗ ಮಂತ್ರಗಳ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ಏಕಿತ್ತೆಂಬುದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾಣಿನೀಯ ಶಿಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಭಂದಃ ಪಾದೌ ತು ವೇದಸ್ಯ' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ವೈಕ್ರಿಯು ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕೂ ನಡೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಹೇಗೆ ಪಾದಗಳು ಪ್ರಧಾನಸಾಧನವೋ ಹಾಗೆಯೇ ವೇದಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೂ ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರವರ್ತನಕ್ಕೂ ಭಂದಸ್ಸು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. 'ಭಂದಾಂಸಿ ಭಾದನಾತ್' ಎಂದು ಯಾಸ್ಮರು ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ವೇದಗಳಿಗೆ ಅವರಣವೆಂದು ಅವರ ಆಶಯ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಭಾಷೆಯನ್ನು

ಭಂದಸ್ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಪಾಣಿನಿಯ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.²

'ಯದಕ್ಷರಪರಿಮಾಣಂ ತುಚ್ಛಂದಃ' ಎಂದು ಕಾತ್ಯಾಯನರು ತಮ್ಮ ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಅಕ್ಷರಗಣನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದ್ದವೇ ವಿನಃ ಗುರುಲಘುಗಳ ನಿಯಮಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಹೀಗಿಲ್ಲ. ವೃತ್ತಗಳ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುಲಘುಗಳ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸಿದೆ. ವೈದಿಕ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೇ ಲೌಕಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಅನೇಕ ಕಾಲಾನಂತರ ಹುಟ್ಟಿದವೆಂದು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾವು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ವೇದದ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೇ ಪಾದಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೂ ಇಲ್ಲ. ಒಂದು ಎರಡು ಪಾದಗಳ ಭಂದಸ್ಸುಗಳೂ ಇವೆ. ಮೂರು ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಗಾಯತ್ರೀ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣಿಕ್ ಮೂರು ಪಾದಗಳುಳ್ಳವಾಗಿವೆ. ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳ ಭಂದಸ್ಸಲ್ಲದ ಐದು ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಪಂಕ್ತಿ ಎಂಬುದೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹೀಗೆ ವೈದಿಕ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಧಾನವಾದ ವೈದಿಕ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು

ಗಾಯತ್ರಿ	-	3 ಪಾದಗಳು	=	24 ಅಕ್ಷರಗಳು
ಉಷ್ಣಿಕ್	-	8 + 8 + 12	=	28 "
ಪುರ ಉಷ್ಣಿಕ್	-	12 + 8 + 8	=	28 "
ಕಕುಪ್	-	8 + 12 + 8	=	28 "
ಅನುಪುಪ್	-	4 ಪಾದಗಳು	=	32 "
ಬೃಹತಿ	-	"	=	36 "
ಸತೋಬೃಹತಿ	-	"	=	40 "
ಪಂಕ್ತಿ	-	5 "	=	40 "
ಪ್ರಸ್ತಾರ ಪಂಕ್ತಿ	-	12+12+8+8	=	40 "
ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್	-	4 ಪಾದಗಳು	=	44 "
ಜಗತಿ	-	4 "	=	48 "

ಇದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳುಳ್ಳ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿವೆ. ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವುದಾದರೂ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಮಂತ್ರದ ಪಾದವೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಕ್ಷರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಅಧಿಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ 'ನಿಚ್ಯತ್' ಮತ್ತು 'ಭೂರಿಕ್' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಗಾಯತ್ರೀ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 8 ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಮೂರು ಪಾದಗಳಿವೆ. ಯಾವ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಕ್ಷರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ 23 ಅಕ್ಷರಗಳಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ 'ನಿಚ್ಯತ್ ಗಾಯತ್ರೀ' ಎಂದೂ 25 ಅಕ್ಷರಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ 'ಭೂರಿಕ್ ಗಾಯತ್ರೀ' ಎಂದೂ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು

2. 'ಒಹುಲಂ ಭಂದಸಿ' (7-1-8)

ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ 'ವಿರಾಟ್' ಎಂದೂ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ 'ಸ್ಮರಾಟ್' ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ. ವಿರಾಟ್ ಗಾಯತ್ರಿಯಲ್ಲಿ $24-2=22$ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಸ್ಮರಾಟ್ ಗಾಯತ್ರಿಯಲ್ಲಿ $24+2=26$ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಇವೆ. ಹೀಗೆ ಇವೆಲ್ಲ ಅಂಶಗಳ ವಿವರಣೆ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ವೈದಿಕ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೇ ಲೌಕಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಲೌಕಿಕ ಭಂದಸ್ಸುಗಳ ವಿಚಾರವೂ ಒಂಗಳರ ಭಂದಸ್ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿದೆ.

ನಿರುಕ್ತ

ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಇದು ಒಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದು.³ ವೇದಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥಾನು ಸಂಧಾನವೇ ಇದರ ಗುರಿ. ಅನರ್ಥಜ್ಞನು ವೇದವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮಗಳ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಯೋಜನ ವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರ. ವೇದವಾಡ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಂಗ್ರಹಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ವೈದಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಿತು. ಈ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ನಿಘಂಟು ಎಂದು ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಘಂಟುವೂ ವೇದ ಸಮಾನವಾಗಿ ಪವಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಘಂಟುವಿನ ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯೇ ನಿರುಕ್ತ. ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವುದು ಯಾಸ್ಯರ ನಿರುಕ್ತವೊಂದೇ ಆದರೂ ಇದಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಅನೇಕ ನಿರುಕ್ತಗಳಿದ್ದವೆಂದು ಯಾಸ್ಯರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿಘಂಟುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದವರು ಯಾಸ್ಯರಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದವರು. 'ಸಮಾಮ್ನಾಯಃ ಸಮಾಮ್ನಾತಃ' ಎಂದು ಯಾಸ್ಯರು ನಿಘಂಟುವನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನಿರುಕ್ತದ ವಿಷಯವನ್ನರಿಯುವ ಮೊದಲು ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ನಿಘಂಟುವಿನ ವಿಷಯವನ್ನರಿಯಬೇಕು.

ನಿಘಂಟು ಐದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಮೊದಲ ಮೂರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ನೈಘಂಟುಕ ಕಾಂಡವೆಂದೂ, ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ನೈಗಮಕಾಂಡವೆಂದೂ, ಐದನೇ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ದೈವತ ಕಾಂಡವೆಂದೂ ಹೆಸರು.

ನೈಘಂಟುಕ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಅನೇಕಾನೇಕ ಪದಗಳ 69 ಗಣಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು 1341 ಪದಗಳಿವೆ. ನೈಗಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಏಕಪದಿಕೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ 278 ಪದಗಳಿವೆ. ದೈವತಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವೀಸ್ಥಾನ ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ದ್ಯುಸ್ಥಾನದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳ ಆರುಗಣಗಳಿಂದ 151 ಪದಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ ಒಟ್ಟು ನಿಘಂಟುವಿನಲ್ಲಿ 1770 ಪದಗಳ ಸಮೂಹವಿದೆ.

ಈ ಶಬ್ದಸಂಗ್ರಹದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ನಿರುಕ್ತ. ನಿರುಕ್ತದ ಕರ್ತೃಗಳು ಯಾಸ್ಯರು.

3. ಪ್ರಧಾನಂ ಚೇದಂ ಇತರೇಭ್ಯೋ ಅಂಗೇಭ್ಯಃ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರೇಭ್ಯಶ್ಚ ಅರ್ಥಪರಿಚ್ಛಾನಾಧಿನಿವೇಶಾತ್ | ಅರ್ಥೋಹಿಪ್ರಧಾನಂ ತದ್ಗುಣಃ ಶಬ್ದಃ ಸ ಚ ಇತರೇಷು ವ್ಯಾಕರಣಾದೀಷು ಚಿಂತ್ಯತೇ | ಯಥಾ ಶಬ್ದ ಲಕ್ಷಣ ಪರಿಚ್ಛಾನಂ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರೇಷು ವ್ಯಾಕರಣಾತ್ ವಿವಂ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ನಿರ್ವಚನ ಪರಿಚ್ಛಾನಂ ನಿರುಕ್ತಾತ್ |

ಇವರು ಈ ಶಬ್ದ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ನೈಘಂಟುಕ ಕಾಂಡದ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪದಗಳಿಗೂ ನೈಗಮ ಮತ್ತು ದೈವತ ಕಾಂಡದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಕ್ಕೂ ನಿರ್ವಚನ ಹೇಳಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಉದಾಹರಿಸಿ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ನಿರುಕ್ತವು ಸೂತ್ರ ಗ್ರಂಥ. ವೈದಿಕ ನಿಘಂಟುವಿಗೆ ವಿವರಣೆ ಕೊಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಯಾಸ್ಯರು ಅನೇಕ ಮುಖ್ಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೀಠಿಕಾ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಸ್ವರೂಪ, ವೇದ ಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥ ವಿಚಾರ, ನಿರ್ವಚನ ಕ್ರಮ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ—ದೇವತೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ ರೂಪ ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ದೇವತಾ ಕಾಂಡದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸಂಗವಶಾತ್ ಅವರು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ನಿರುಕ್ತ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ವೇದಭಾಷ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಅನೇಕ ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಕರಣ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನರಿಯಲು ಉಪಕಾರವಾಗಿದೆ.

ಯಾಸ್ಯರ ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ 14 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಪರಿಶಿಷ್ಟಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಉಳಿದ ಹನ್ನೆರಡು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಪಕ್ಷ ಎಂಬುದಾಗಿ. ಮೊದಲ ಆರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯ ಭೂಮಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಎರಡರಿಂದ ಆರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಪೂರ್ವ ನೈಘಂಟುಕ ಮತ್ತು ನೈಗಮಕಾಂಡದ ಶಬ್ದಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವುದು. ಏಳನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದೇವತಾವಿಷಯಕವಾದ ಭೂಮಿಕೆ ಇದೆ. ಹನ್ನೆರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪೂರ್ವ ದೈವತಾಕಾಂಡದ ಶಬ್ದಗಳ ನಿರ್ವಚನವಿದೆ. ಪರಿಶಿಷ್ಟಗಳೆನಿಸಿದ 13 ಮತ್ತು 14ನೇ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಈಚೆಗೆ ಸೇರಿಸಿದವುಗಳೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ನಿರುಕ್ತಕಾರರಾದ ಯಾಸ್ಯರು ಕ್ರಿ. ಪೂ. 700ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ.

ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು—ನಾಮಪದ ಕ್ರಿಯಾಪದ ಉಪಸರ್ಗ ನಿಪಾತಗಳ ಲಕ್ಷಣ-ಭಾವ ವಿಕಾರ ಲಕ್ಷಣ-ನಾಮಪದಗಳು ಧಾತುಜಗಳೆಂಬ ನಿರ್ಣಯ—ಮಂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವತ್ತ್ವ ಸ್ಥಾಪನೆ—ಮಂತ್ರಗಳ ದೇವತಾ ಪರಿಚ್ಛಾನ ವಿಚಾರ—ಅರ್ಥಜ್ಞ ಪ್ರಶಂಸೆ ಹಾಗೂ ಅನರ್ಥಜ್ಞ ನಿಂದೆ—ನಿವರ್ಚನ ಕ್ರಮ ನಿರೂಪಣೆ—ನೈಘಂಟುಕ ಪ್ರಕರಣದ ಶಬ್ದಗಳ ನಿರ್ವಚನ—ಏಕ ಪದಿಕಗಳ ನಿರ್ವಚನ—ಮಂತ್ರ ಲಕ್ಷಣ—ಪರೋಕ್ಷ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಭಾಗ—ಸ್ತುತಿ, ಆಶೀರ್ವಾದ, ಶಪಥ, ಅಭಿಶಾಪ, ಆಚ್ಛಾಸಾ, ಪರಿದೇವನೆ, ನಿಂದಾ, ಪ್ರಶಂಸಾ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮಂತ್ರಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ—ದೇವತೆಗಳ ಶಕ್ತಿಮತ್ತ್ವ, ದೇವತಾ ವಿಭಾಗ—ದೇವತೆಗಳ ಅನೇಕ ನಾಮಧೇಯಗಳ ಯೋಗ—ದೇವತೆಗಳ ಆಕಾರ ಚಿಂತನೆ—ತ್ರಿಸ್ಥಾನದ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳ ನಿರ್ವಚನ—ಮಂತ್ರಾರ್ಥ ನಿರ್ವಚನ ವಿಚಾರ—ಮುಂತಾದುವು.

ಯಾಸ್ಯರ ನಿರುಕ್ತಕ್ಕೆ ಬಹುಮುಖವಾದ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ನಿರ್ವಚನಕ್ರಮದ ಪರಿಚಯ ಆಗುವುದು. ಯಾಸ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿತ್ತೆಂಬುದು ಅವರ ಅನೇಕಾನೇಕ ಸೂಚನೆಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದಿನ ಜನಜೀವನದ ವಿಚಾರವೂ ನಮಗೆ ಇದರಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರಿಗಿಂತ ಹಿಂದೆಯೇ

ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರವೂ ನಿರುಕ್ತಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಪುಷ್ಕಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದವೆಂಬುದನ್ನೂ ಅರಿಯುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಯಾಸ್ಯರು ವಿವೇಚಿಸುವ ಅನೇಕಾನೇಕ ಅಂಶಗಳು ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರುವುವು. "ಅಪಾರವಾದ ವೇದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಮಗ್ರ ಜ್ಞಾನ, ನಾನಾ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಅದರ ವಿಮರ್ಶೆ, ನಿಷ್ಪುಷ್ಪವಾದ ವ್ಯಾಕರಣ ಜ್ಞಾನ, ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದ ಇತಿಹಾಸ ಕಥನ, ವೇದರಾಶಿಯ ಗೂಢಾರ್ಥ ವಿವರಣೆ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ನಿರ್ವಚನ ಪದ್ಧತಿ, ಸ್ವತಂತ್ರವೂ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವೂ ಆದ ಸಮನ್ವಯ—ಇವೆಲ್ಲಾ ಯಾಸ್ಯರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ."

ಯಾಸ್ಯರ ಮತದಂತೆ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲಾ ಧಾತುಜಗಳಾದುವು. ತತ್ರ ನಾಮಾನಿ ಅಭ್ಯಾತಜಾನೀತಿ ಶಾಕಟಾಯನೋ ನಿರುಕ್ತ ಸಮಯಶ್ಚ' ಎಂದು ಯಾಸ್ಯರು ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಖ್ಯಾಪದವೂ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿರುಕ್ತಕಾರರ ನಿರ್ಣಯ. ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಎಷ್ಟು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದರೆಂಬುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಭಾಷಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿರುಕ್ತ ಅನುಪಮವಾದ ರತ್ನವಾಗಿದೆ.

ಜ್ಯೋತಿಷ

ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷವೂ ಒಂದು. ಯಜ್ಞ ವಿಧಾನವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಸಮಯ ಶುದ್ಧಿ ಬಹಳ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಸಂವತ್ಸರದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವರ್ಣದವರು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದೆ—'ವಸಂತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಅಗ್ನಿಮಾದಧೀತ, ಗ್ರೀಷ್ಮೇ ರಾಜನ್ಯಃ ಆದಧೀತ, ಶರದಿವೈಶ್ಯಃ ಆದಧೀತ' ಎಂದು (ತೈ. ಬ್ರಾ. 1-1) ಅಗ್ನಾಧಾನದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೇ ದೀಕ್ಷಾ ವಿಧಾನವನ್ನು 'ಏಕಾಷ್ಟಕಾಯಾಂ ದೀಕ್ಷೇರನ್ ಫಲ್ಗುನೀ ಪೂರ್ಣಮಾಸೇ ದೀಕ್ಷೇರನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ನಕ್ಷತ್ರ, ತಿಥಿ, ಪಕ್ಷ, ಮಾಸ, ಋತು ಹಾಗೆಯೇ ಸಂವತ್ಸರಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಮಾಡಿ ಆಯಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವೇದದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಯಾಗಾದಿಕರಣ ಕಾಲವನ್ನರಿಯಲು ಜ್ಯೋತಿಷ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ. ಇದನ್ನೇ ವೇದಾಂಗ ಜ್ಯೋತಿಷದಲ್ಲಿ,

ವೇದಾ ಹಿ ಯಜ್ಞಾರ್ಥಮಭಿಪ್ರವೃತ್ತಾಃ

ಕಾಲಾನಿ ಪೂರ್ವಾ ವಿಹಿತಾಶ್ಚ ಯಜ್ಞಾಃ |

ತಸ್ಮಾದಿದಂ ಕಾಲವಿಧಾನ ಶಾಸ್ತ್ರಂ

ಯೋ ಜ್ಯೋತಿಷಂ ವೇದ ಸ ವೇದ ಯಜ್ಞಂ || ವೇ. ಜ್ಯೋ.

ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಉಚಿತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ದಕ್ಷಿಣೆಯೊಡನೆ ಮಾಡಿದ ಯಾಗ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಯಾಗವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯರು

'ವೇದಾಸ್ತಾವತ್ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಪ್ರವೃತ್ತಾಃ ಯಜ್ಞಾಃ ಪೋಕ್ತಾಸ್ತೇತು ಕಾಲಾಶ್ರಯೇಣ |

ಶಾಸ್ತ್ರಾದಸ್ಮಾತ್ ಕಾಲಬೋಧೋ ಯತಃ ಸ್ಮಾತ್ ವೇದಾಂಗತ್ವಂ

ಜ್ಯೋತಿಷಸ್ಯೋಕ್ತಮಸ್ಮಾತ್ ||' (ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿರೋಮಣಿ)

ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಜ್ಯೋತಿಷಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಧಾನಸ್ಥಾನವಿದೆ.

'ಯಥಾ ಶಿಖಾ ಮಯೂರಾಕಾಂ ನಾಗಾನಾಂ ಮಣಯೋ ಯಥಾ |

ತದ್ವದ್ವೇದಾಂಗಶಾಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಗಣಿತಂ ಮೂರ್ಧನ ಸ್ಥಿತಮ್ || (ವೇ. ಜ್ಯೋ. 4)

ಎಂದು ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಯೋತಿಷವನ್ನು ವೇದಪುರುಷನ ಚಕ್ಷುಸ್ಸೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವೇದಾಂಗ ಜ್ಯೋತಿಷದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ 'ಯಾಜುಷ ಜ್ಯೋತಿಷ'ದಲ್ಲಿ 43 ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 'ಆರ್ಚ ಜ್ಯೋತಿಷ'ದಲ್ಲಿ 36 ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ವೇದಕಾಲದ ಪ್ರಾಚೀನಜ್ಯೋತಿಷ ಶಾಸ್ತ್ರದವರ್ಣನೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಬಹಳ ಗೂಢವಾಗಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಇಂದಿಗೂ ಅನೇಕ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅರ್ಥ ರಹಸ್ಯವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನರಿಯಲು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. ವೇದಾಂಗ ಜ್ಯೋತಿಷದಲ್ಲಿನ ಜ್ಯೋತಿಷಶಾಸ್ತ್ರದ ಜ್ಞಾನ ಭಾರತೀಯ ಅಂದಿನ ಉನ್ನತ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಶೀನಿವಾಸಿಯಾದ ಸೋಮಾಕರನೆಂಬ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಮ ಪಂಡಿತನು ಇದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈ ಸೋಮಾಕರನ ಜೀವನಚರಿತೆಯಾಗಲೀ ಕಾಲವಾಗಲೀ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ.

ವೇದಾಂಗ ಜ್ಯೋತಿಷದ ಕರ್ತೃ 'ಲಗಧ' ಎಂಬುವರು. ಈತನು ಯಾರು, ಯಾವ ಕಾಲದವನು ಎಂಬುದು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಈತನ ಹೆಸರು ಆರ್ಚ ಜ್ಯೋತಿಷದಲ್ಲಿ ಬರುವ

ಪ್ರಣಮ್ಯ ಶಿರಸಾ ಕಾಲಮಭಿವಾದ್ಯ ಸರಸ್ವತೀಮ್ |

ಕಾಲಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಲಗಧಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ ||

ಎಂಬುವ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಚಜ್ಯೋತಿಷದಲ್ಲಿ 36 ಶ್ಲೋಕಗಳಿವೆ. ಐದೈದು ಶ್ಲೋಕಗಳ ಏಳು ಖಂಡಗಳಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿದೆ—ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ವೈದಿಕಕಾಲದ ಜ್ಯೋತಿಷಕ್ಕೂ, ಗಣಿತ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಎಷ್ಟು ನಿರೀಕ್ಷಣ ನಿಪುಣರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ತಿಥಿ, ಪರ್ವ, ವಿಷುವನ್ಗಳನ್ನು ಗುಣಿಸುವ ಸೂತ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿನ ಶ್ಲೋಕ ಹೀಗಿದೆ :

'ಜ್ಯೋತಿಷಾಮಯನಂ ಕೃತ್ಸ್ನಂ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮ್ಯನುಪೂರ್ವಶಃ |

ವಿಪ್ರಾಣಾಂ ಸಂಮತಂ ಲೋಕೇ ಯಜ್ಞಕಾರಾರ್ಥಸಿದ್ಧಯೇ ||'

'ಯೋ ಜ್ಯೋತಿಷಂ ವೇದ ಸ ವೇದಯಜ್ಞಂ' ಎಂದು ಇದು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನಾರ್ಯರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರ ಭಾವೀಗತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಬಗೆಯ ಗಣನೆಗೆ ಅವರು ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಚಕ್ರವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದರು. ಸೌರಮಾನವತ್ಸರ 366 ದಿನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಐದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ 1,830 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ 124 ಪೂರ್ಣ ಪರ್ವಗಳು (62 ಪೂರ್ಣಿಮೆಗಳೂ 62 ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಗಳು) ಇರುತ್ತವೆ. ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸ ಯಾಗಗಳು ಬಹಳ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ವೇದಕಾಲದಲ್ಲಿ ವರ್ಷ ಸೌರವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಯುಗ 62 ಚಂದ್ರ ಮಾಸಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಕಾರಣ ಅಂಥ ಐದು ಚಂದ್ರಮಾನ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಎರಡು

ತಿಂಗಳುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಸೌರಯುಗವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿನ ವತ್ಸರಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ 'ಸಂವತ್ಸರ, ಪರಿವತ್ಸರ, ಇದಾವತ್ಸರ, ಅನುವತ್ಸರ ಮತ್ತು ಇದ್ವತ್ಸರ' ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದವು. ಈ ವರ್ಷಾರಂಭ ಮಾಘಮಾಸ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಿಂದ, ಉತ್ತರಾಯಣದಿಂದ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ :

ಸ್ಮರಾಕ್ರಮೇತೇ ಸೋಮಾರ್ಕೌ ಯದಾ ಸಾಕಂ ಸವಾಸವೌ |

ತದಾದಿಯುಗಂ ಮಾಘಸ್ತಪಃ ಶುಕ್ಲೋಽಯನಂ ಹೃದಕ್ || (ಯಜು. ಪಾಠ)

ಸೂರ್ಯನ ಉತ್ತರಾಯಣ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾಘ ಪ್ರತಿಪದೆಯಂದು ಧನಿಷ್ಠಾ ನಕ್ಷತ್ರದೊಡನೆ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಕೂಡಿದಾಗ ವರ್ಷಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಶ್ಲೋಕ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದರ ಆಧಾರದಿಂದ ಈ ಕೃತಿಯ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಸುಧಾಕರ ದ್ವಿವೇದಿ, ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯ, ಎಸ್. ಬಿ. ದೀಕ್ಷಿತ್, ಬಾಲಗಂಗಾಧರ ತಿಲಕ್, ಫೀಬೋ ಮುಂತಾದವರು ಈ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಒಮ್ಮತವಾದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ.⁴

ಜ್ಯೋತಿಷಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದಿರುವ ಕಾರಣವೂ ವೇದಾಂಗ ಜ್ಯೋತಿಷದಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರಗಳು ಮುಂದೆ ಬದಲಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಠಿಣವಾಗಿದೆ.

(i) ವೇದಾಂಗ ಜ್ಯೋತಿಷದ ಪಂಚಾಂಗ (Calendar)ದ ಬಳಕೆ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ಒಂದನೇ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಜ್ಯೋತಿಷಶಾಸ್ತ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಹೋಯಿತು.

(ii) ವೇದಾಂಗ ಜ್ಯೋತಿಷವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಗಣಕರೂ ಬಳಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಪವಿತ್ರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಕಾರಣ ಅರ್ಥ ತಿಳಿದೋ ತಿಳಿಯದೆಯೋ ಇದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರ ಉಂಟು.

(iii) ವೇದಾಂಗಜ್ಯೋತಿಷ ವೇದಕಾಲದ 27 ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆಯೇ ವಿನಾ ಮುಂದೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ದ್ವಾದಶ ರಾಶಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದಲ್ಲ. ಗ್ರೀಕರ ಆಗಮನಾನಂತರ ರಾಶಿಗಳ ಬಳಕೆ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿತು.

(iv) ವೇದಾಂಗ ಜ್ಯೋತಿಷಕ್ಕೂ ಮುಂದಿನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೂ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ವೇದಾಂಗ ಜ್ಯೋತಿಷದ ಕ್ರಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ನಕ್ಷತ್ರವನ್ನೂ 124 ಅಂಶಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ದಿನವನ್ನು 30 ಮುಹೂರ್ತಗಳಾಗಿಯೂ, ಮುಹೂರ್ತವೊಂದೊಂದನ್ನೂ ಎರಡೆರಡು ನಾಡಿಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ, ಒಂದೊಂದು ನಾಡಿಯನ್ನೂ 10 1/20 ಕಲೆಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ವಿಭಾಗಿಸಿದೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಒಂದು ದಿನವನ್ನು 60 ಘಟಿಕೆಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಘಟಿಯನ್ನು 60 ಪಲಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಎಸ್. ಬಿ. ದೀಕ್ಷಿತ್ ಅವರು ಈ ಕೃತಿಯ ಕಾಲವಿಚಾರವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

4. 'The last word on this vedanga has yet to be uttered' p. 104, Vedic Chronology Vedanga Jyothisha-B. G. Tilak.

ಹಾಗೂ ಇದು ಕ್ರಿ. ಪೂ. 1400 ಸುಮಾರಿಗೆ ಸೇರಿದುದೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಾಸ್ತ್ರದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಆ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಅವರು ಬರುತ್ತಾರೆ. 'ಸ್ಮರಾಕ್ರಮೇಷು ಸೋಮಾರ್ಕೌ' ಎಂಬ ಪೂರ್ವೋದಾಹೃತ ಶ್ಲೋಕವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಪದ್ಯತೇ ಶ್ರವಿಷ್ಠಾದೌ ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸಾವೃದಕ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕವೂ ಇದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಅರ್ಕಿಬಿಷಪ್ ಪ್ರಾಟ್ ಅವರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದಂತೆ ಇದು ಕ್ರಿ. ಪೂ. 1200 ಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನದೆಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಪದ್ಯಮಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈಚಿನದೆಂದು ವಾದಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಪದಪ್ರಯೋಗಗಳಿವೆ. ಧನಿಷ್ಠಾ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರವಿಷ್ಠಾ ಎಂದೂ, ಅಶ್ವಿನಿಗೆ ಅಶ್ವಯುಕ್ ಎಂದೂ, ಶತತಾರಕಾ ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಶತಭಿಷಕ್ ಎಂದೂ ಪ್ರಯೋಗ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಯಾಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಣಿನಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ತಪ್ಪಿದ್ದ 'ಘರ್ಮ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 'ದಿವಸ' ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲಾ ಇದರ ಪ್ರಾಚೀನತೆಗೆ ಕುರುಹುಗಳಾಗಿವೆ.

ಋಗ್ವೇದ ಮತ್ತು ಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜ್ಯೋತಿಷ ಗ್ರಂಥಗಳಿರುವಂತೆ ಅಥರ್ವವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಅಥರ್ವ ಜ್ಯೋತಿಷ ಒಂದಿದೆ. ಇದು ಇತರಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಈಚಿನದು. ಇದರಲ್ಲಿ 162 ಪದ್ಯಗಳಿವೆ, 17 ಪ್ರಕರಣಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಮೂಹೂರ್ತ, ತಿಥಿ, ಕರಣ, ಯೋಗ, ವಾರ ಇವುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಇಲ್ಲಿದೆ. ವೇದಗಳ ಕಾಲಾನಂತರ ಇದರ ರಚನೆಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮತ. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವಾದಶರಾಶಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗಿಂತ ಇದು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೇ ಆಗಿರಬೇಕು.

ಕಲ್ಪ

ವೇದಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವಿದೆ. 'ಕಲ್ಪೋ ವೇದಹಿತಾನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಂ ಅನುಪೂರ್ವೇಣ ಕಲ್ಪನಾಶಾಸ್ತ್ರಮ್' ಎಂದು ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೇದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕರ್ಮಗಳು ವಿಹಿತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ ಇದು. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಯಾಗಾದಿಗಳ ವರ್ಣನೆ ವಿಪುಲವಾಗಿಯೂ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿರುವ ಕಾರಣ ಆ ನಿಯಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸೂಚಿಸಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಒದಗಿತು. ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಗಳು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವು ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರರೂಪವಾಗಿವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಯಾಗಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೃತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಈ ವಿಧಾನ ಬಹಳ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲಾದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಸೂಚನೆ ಕೊಡುತ್ತವೆ ಈ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳು.

ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ :

೧. ಶೌತಸೂತ್ರಗಳು
೨. ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳು
೩. ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು
೪. ಶುಲ್ಕಸೂತ್ರಗಳು

ಶೌತಸೂತ್ರಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಶೌತಗ್ನಿಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕಾದ

ಯಾಗಾದಿಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳು ಗೃಹ್ಯಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕಾದ ವಿವಾಹೋಪನಯನ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿ ಗೃಹ್ಯಕರ್ಮಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನೂ ರಾಜಧರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನೂ ವಿವೇಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಬಹಳ ಪ್ರಧಾನವಾದುವು. ವೇದಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಕ್ರಮವೇ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳು ಶುಲ್ಕಸೂತ್ರ ವಿಷಯ.

ಈ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರತಿವೇದಕ್ಕೂ ಶಾಖೆಗೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಬೆಳೆದ ಕಾರಣ ಶಾಖೆಗಳು ಬೆಳೆದಂತೆ ಇವೂ ಅಪಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದವು.

ಈ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶೌತಸೂತ್ರಗಳು ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದವೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರ ಭಾವ. ಈ ಶೌತಸೂತ್ರಗಳ ಭಾಷೆ ಪಾಣಿನಿಯ ಕಾಲದ ಭಾಷೆಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಾಗ ಎರಡು ಅಂಶಗಳನ್ನು ನಾವು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಇವು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಅನಂತರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ಪಾಣಿನಿಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನವು. ಅರ್ಥಾತ್ ಇವು ಶ್ರುತಿಯುಗದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವು. ವಿಮರ್ಶಕರು ಇವುಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರಿ. ಪೂ. 1900 ರಿಂದ 1000 ವರೆಗೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.⁵ ಮೂರ್ತಿ ಪೂಜೆಯ ವಿಚಾರ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿಲ್ಲ. ವೆಂಬುದನ್ನೂ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವಧೆಯನ್ನು ಇವು ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನೂ ಇದಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಲ್ಪವೆಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಅಪಸ್ತಂಬರು ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಪದವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ (ಅಪಸ್ತಂಬ 6-18-11). ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಅರ್ಥವೃತ್ತಿಯಿದೆ. ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪವೆಂಬುದು ಯಾಗ ವಿಧಾನವನ್ನು ವಿಧಿಸುವ ಗ್ರಂಥಭಾಗವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದೆ. ಪಾಣಿನಿಗಳೂ ಇದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ಪವೆಂಬ ಪದ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಪಾಣಿನಿಯ 'ಪುರಾಣ ಪೋಕ್ಷೇಷು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕಲ್ಪೇಷು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಹಳೆಯ ಮತ್ತು ಹೊಸಕಲ್ಪಗಳ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಲ್ಪಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪಗಳಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ನಾವು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಯಃ ನಷ್ಟವಾಗಿಹೋಗಿರ ಬಹುದು. ಮೆಕ್ಸಾನಲ್‌ರು ಹೇಳುವಂತೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಬುದ್ಧನಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಯಾಗವಿಧಾನದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ನಿರೂಪಣೆ ಆಯಿತೆಂಬುದು ಸಹಜ. ಮುಂದೆ ಬುದ್ಧನ ವಿಚಾರವಾಹಿನಿಗೆ ಇದು ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದು ಸಹಜವಾಗಿ ನಾವು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಮುಂದಿನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳೆಲ್ಲದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸದರ್ಶನದ ನಿರೂಪಣೆ ಜೈಮಿನಿಗಳಿಂದ ಆಯಿತು.

ಶೌತಸೂತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳೂ ಸಹ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಉದಯಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಪಾಣಿನಿ ಯಾಸ್ಯರಿಗಿಂತ ಇವು ಪ್ರಾಚೀನವಾದವು. ಯಾಸ್ಯರು ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

5. ನೋಡಿ ಸಿ. ವಿ. ವೈದ್ಯ. ಪುಟ 12

ಶ್ರೌತಸೂತ್ರಗಳು ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ಯಾಗಗಳ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಯಿತು. ದರ್ಶ, ಪೂರ್ಣಮಾಸ, ಪಿಂಡ ಪಿತೃಯಾಗ, ಆಗ್ರಯಣೀಚ್ಯ, ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ, ನಿರೂಪಣಶು, ಸೋಮಯಾಗ, ಸತ್ರ, ಗವಾಮಯನ, ಜಪೇಯ, ರಾಜಸೂಯ, ಸೌತ್ರಾಮಣಿ, ಅಶ್ವಮೇಧ, ಪುರುಷ ಮೇಧ ಯಾಗ, ಅಹೀನ ಮುಂತಾದ ಯಾಗಗಳ ವಿಚಾರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಅಗ್ನಿಚಯನ ಹಾಗೂ ಪುನರಾಧಾನದ ವರ್ಣನೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಯಾಗಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೇ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರಗಳ ವಿಚಾರ ಬಹಳ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ಬಹಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಶ್ರೌತಯಾಗಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ಈಗ ಅತ್ಯಂತ ವಿರಳವಾಗಿದೆ. ಆ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ರೂಢಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನಾವು ಇವುಗಳಿಂದ ಪಡೆಬಹುದು.

ಶ್ರೌತಸೂತ್ರಗಳು

ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಅಶ್ವಲಾಯನ ಮತ್ತು ಶಾಂಖಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೋತೃವಿನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಧಾನವಾಗಿ ಇವು ಅನುಲಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಪುರೋನುವಾಕ್ಯ, ಯಜ್ಞ ಹಾಗೂ ಶಸ್ತ್ರಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನಪ್ರಕಾರ ನಿರೂಪಣೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಅಶ್ವಲಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 12 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಅಶ್ವಲಾಯನರು ಶೌನಕರ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಪುನರುಕ್ತಿಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಸುವ ಇದರ ಶೈಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಸೂತ್ರಗಳು ಪೂರ್ವಾರ್ಧ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಆರಾರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು (96+68) 164 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಖಂಡವೂ ಒಂದೊಂದು ದೀರ್ಘವಾದ ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ನಮ ಆಚಾರ್ಯೋಭ್ಯೋನಮಃ ಶೌನಕಾಯ' ಎಂದು ಶೌನಕರ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲಿದೆ. ಇತರ ಆಚಾರ್ಯರುಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಇವರೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಯಃ ಋಗ್ವೇದದ ಆಚಾರ್ಯರುಗಳೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆಯ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಮೊದಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಉದಾಹರಿಸಿದೆ. ಇಂಥ ಸೂಕ್ತದಿಂದ ಇಷ್ಟು ಋಕ್ಕುಗಳು ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸ, ಅಗ್ನಾಧಾನಗಳಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಒಂದೊಂದನ್ನಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸತ್ರಗಳನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇದರ ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸದ ವಿಚಾರವಿದೆ. 'ಇತ್ಯೇವ ಜಪಿತ್ಯಾ ಕೌತ್ಯೋ ಹಿಂಕರೋತಿ' ಎಂಬುದು ಸಾಮವಿಧಾನವನ್ನಿಂದು ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರವರಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ವಿಚಾರ 'ಯಜಮಾನಸ ಆರ್ಷೇಯಾನ್ ಪ್ರವ್ಯಗೇತೇ ಯಾವಂತಃ ಸ್ಯುಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಿಷಯ ಅಗ್ನಾಧಾನ. ಇದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಾದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ವಸಂತಋತುವೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೈಶ್ವೋಪಕುಷ್ಟರಿಗೆ 'ಗ್ರೀಷ್ಮ ವರ್ಷಾಶರದಃ' ಋತುಗಳೂ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಪಿಂಡಪಿತೃ ಯಜ್ಞದವಿಚಾರ ಮುಂದಿದೆ. ಆಗ್ರಯಣ, ಕಾರೀರೀಚ್ಯ, ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ ಇವುಗಳ ವಿಚಾರ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಿಯ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. 'ಸಮಿಧಮಿತಿ ವಸಿಷ್ಠಾನಾಮ್' ಎಂಬುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗೋತ್ರಗಳವರಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ

ಭೇದಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ. ಸೌತ್ರಾಮಣಿಯ ವರ್ಣನೆ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ—ಆದರೆ ಸುರಾಮಾನದ ಅವಕಾಶವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ವಿದ್ಯಪರಾಧೇ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಂ' ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ಕನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೋಮಯಾಗ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದೆ. ಐದನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಃಸವನ, ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನ ಮತ್ತು ಸಾಯಂ ಸವನಗಳ ವಿಚಾರವೂ, ಆರರಲ್ಲಿ ಉಕ್ತ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಪ್ತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ವಿಚಾರವೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸತ್ರಗಳ ವಿಷಯ ಚರ್ಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಶುಕ್ಲಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ ಒಂದೇ ಒಂದು. ಇದು ಕಾತ್ಯಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ. ಇದು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದು. ಇದರಲ್ಲಿ 26 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಯಾಗಕ್ರಮವನ್ನಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಇದರ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸುವ ಕರ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಕೃತವಾದ, 'ಕರ್ಣಭಾಷ್ಯ' ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಬೋಧಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ, ಅಪಸ್ತಂಬ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ, ಸತ್ಯಾಪಾಥ ವೈಖಾನಸ, ಭಾರದ್ವಾಜ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರಗಳು ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಮಾನವ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ ಮೈತ್ರಾಯಣೀಯ ಶಾಖೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಉಳಿದವು ತೈತ್ತಿರೀಯ ಶಾಖೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧಾಯನ ಮತ್ತು ಅಪಸ್ತಂಬ ಶಾಖೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಶ್ರೌತ, ಗೃಹ್ಯ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಶುಲ್ಪ ಸೂತ್ರಗಳು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಬೋಧಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆಂದು ಎಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 30 ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿವೆ ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದೆ. ಅನೇಕಾನೇಕ ಕಂಡಿಕೆಗಳು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗ್ರಂಥಗಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೀರ್ಘವಾದ ಒಂದೊಂದು ವಾಕ್ಯ ಕಂಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ ಗದ್ಯಶೈಲಿ ಸರಳವಾಗಿದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಇವು ಹೊಂದಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಷಯ ಆಧಾನ ಪುನರಾಧಾನ, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ, ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸ, ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ, ಪಶುಬಂಧ, ವಾಜಪೇಯ, ರಾಜಸೂಯ, ಇಚ್ಛಿಗಳು, ಸೋಮ, ಅಶ್ವಮೇಧ, ದ್ವಾದಶಾಹ, ಅತಿರಾತ್ರ, ಬೃಹಸ್ಪತಿಸಹ, ಸಾವಿತ್ರಚಯನ ಮುಂತಾದವು ಕೊನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆವೇ ಶುಲ್ಪ ಸೂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಅಪಸ್ತಂಬ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ ಸರಳ ಸುಲಭವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 25 ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವಾರು ಕಂಡಿಕೆಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೆರಡು ಹದಿನಾರು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು 588 ಕಂಡಿಕೆಗಳೂ 7,590 ಸೂತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ತೈತ್ತಿರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿರುವ ಯಾಗಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರಗ್ರಂಥ ಅನುಲಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದ ಸಂಹಿತೆ, ಕೌಶೀತಕಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಪಂಚವಿಂಶ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಅಥರ್ವವೇದ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಿಂದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಆದರೆ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲದಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಕಂಕತಿ, ಕಾಲಬವಿ, ಶಾಲ್ಯಾಯನಿ, ಭಾಲ್ವವಿಕ, ಕಳಿಂಗಾಯನಿಕ ಮುಂತಾದವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಈ ಸೂತ್ರಗ್ರಂಥ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅಶ್ವಮೇಧ, ಪುರುಷಮೇಧದವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಶ್ರೌತಯಾಗಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಯಾಗ ಮಾಡುವವರು ಎಂದಿನಂತೆ ಪಶು, ಪ್ರಜೆ, ಅನ್ಯೈಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿದ್ದರು—'ರಾಯಸ್ತೋಷಾಯ ಸುಪ್ರಜಾಸ್ತಾಯ. ಸುವೀರ್ಯಾಯೇತಿ ತೇಷ್ಯಗ್ನಿಹೋತ್ರಮ್'.

ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪತ್ನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ಯಾಗ ದೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೂ ಭಾಗವಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣೆಯ ಪ್ರದಾನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು. 'ವಾಸೋ ಮಿಥುನಂ ಗಾವೌ ನವಂಚ ರಥಂ ದದಾತಿ ಸಾಧಾರಣಾನಿ ಸರ್ವೇಷಾಮ್' ಬಹಳ ಬಡವನಾದವನು ಒಂದು ಹಸುವನ್ನೇ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನಾಗಿ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅನುಕೂಲವಿದ್ದವರು ಇದಕ್ಕೆ ಆರರಷ್ಟು ಅಥವಾ ಹನ್ನೆರಡರಷ್ಟು ಕೊಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಸತ್ಯಾಪಾದವೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದು ಅಪಸ್ತಂಬಸೂತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಅರ್ವಾಚೀನವಾದುದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು ಅರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರ. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಮಶಕರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇದನ್ನು ಮಶಕರಕಲ್ಪಸೂತ್ರವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಗಾನದ ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾನುಷ್ಠಾನಗಳ ವಿವರಣೆ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪಂಚವಿಂಶ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಯಾಗಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಇದರ ವಿವರಣೆ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಲಾಟ್ಯಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಪ್ರಾಚೀನತರವಾದುದು. ಸಾಮವೇದದ ಕೌಠುಮಶಾಖೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಲಾಟ್ಯಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರವೂ. ರಾಣಾಯನೀಯ ಶಾಖೆಯ ದ್ರಾಹ್ಮಾಯಣ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರವೂ, ಜೈಮಿನಿ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ ಜೈಮಿನೀಯ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರವೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಅಥರ್ವವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ವೈತಾನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರವೆಂಬುದಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಾಚೀನತರವಾದುದಲ್ಲ. ವೈತಾನವೆಂಬ ಶಬ್ದ ತ್ರಿವಿಧವಾದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಗೋಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣಕ್ಕನುಸಾರ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾತ್ಯಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರದ ಪ್ರಭಾವ ಇದರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳು

ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ವಲಾಯನ ಮತ್ತು ಶಾಂಖಾಯನ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳು ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆಶ್ವಲಾಯನ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕಾನೇಕ ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಗೃಹ್ಯಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ವರ್ಣನೆ ಇದರ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ವಿಚಾರಗಳೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಋಷಿತರ್ಪಣಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನಾಚಾರ್ಯರುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗದ ಈ ಹೆಸರುಗಳು ನಮಗೆ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ನಿಯಮಗಳಿಗ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ ; ಉಪಾಕರಣದ ವರ್ಣನೆಯೂ ಇದೆ.

ಶಾಂಖಾಯನ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 6 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಗೃಹ್ಯಕರ್ಮಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯೇ ಇದರ ವಿಷಯ. ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣ, ಗೃಹಪ್ರವೇಶ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿವರಣೆಯೂ ಪ್ರಸಕ್ತಾನುಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೌಷೀತಕ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಕೌಷೀತಕ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರವೂ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು ಶಾಂಬವ್ಯರು. ಆ ಕಾರಣ ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಂಬವ್ಯ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 5 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಉಪನಯನದ ವಿವರಣೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ವೈಶ್ವದೇವ, ಕೃಷಿಕರ್ಮ, ಶ್ರಾದ್ಧವರ್ಣನೆ ಇವುಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಇದೆ. ಶ್ರಾದ್ಧವು ಗೃಹ್ಯಕರ್ಮವಾದ ಕಾರಣ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದು ಸಕ್ರಮವಾಗಿಯೂ, ಸಯುಕ್ತಿಕ

ವಾಗಿಯೂ ಇದೆ.

ಶುಕ್ಲಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಏಕಮಾತ್ರ, ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ, 'ಪಾರಸ್ಯರ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ'. ಇದರ ಮೂರು ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅವಸದ್ಯ, ಅಗ್ನಿಯ ಆಧಾನ, ವಿವಾಹ, ಗರ್ಭದಾರಣಾದಿಂದ ಅನ್ನಪ್ರಾಶನದವರೆಗಿನ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ದ್ವಿತೀಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಚೂಡಾಕರಣ, ಉಪನಯನ, ಸಮಾವರ್ತನ, ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞ, ಸೀತಾಯಜ್ಞಾದಿಗಳ ವಿವೇಚನೆಯೂ, ತೃತೀಯ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಶ್ರಾದ್ಧಕಲ್ಪ ಹಾಗೂ ಅವಕೀರ್ಣ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಾದಿಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯೂ ಇದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಅಪಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಕರ್ಣಚಾರ್ಯರು, ಜಯರಾಮ, ಹರಿಹರ, ಗದಾಧರ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವನಾಥರೆಂಬ ಐದು ಜನ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಈ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಬೋಧಾಯನ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ, ಆಪ್ಸಂಬ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ, ಭರದ್ವಾಜ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆಪ್ಸಂಬಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 23 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ವಿವಾಹ, ಉಪನಯನ, ಉಪಾಕರ್ಮೋತ್ಸರ್ಜನ, ಸಮಾವರ್ತನ, ಮಧುಪರ್ಕ, ಸೀಮಂತೋನ್ನಯನ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕಾನೇಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಸೂತ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಹೇಮಾದ್ರಿಯೇ ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದರಿಂದ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಐದು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಖಂಡಗಳು ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಇರುವ ಕಾರಣ ಇದನ್ನು 'ಗೃಹ್ಯಪಂಚಿಕಾ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಆದಿತ್ಯದರ್ಶನ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಬಲ ಮತ್ತು ದೇವಪಾಲರು ಬರೆದ ಚೀಕೆಗಳಿವೆ.

ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಕೌಠುಮಶಾಖೆಯ ಗೋಭಿಲ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಇದು ಪೂರ್ಣತಮವಾಗಿ ಮಹತ್ವಯುತವಾಗಿದೆ. 'ಪಾದಿರಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ' ಗೋಭಿಲಕ್ಕಿಂತ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿದೆ. ಇದು ರಾಣಾಯನೀಯ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದೆ ; ಜೈಮಿನೀಯ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರವೂ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಮೊದಲ ಖಂಡದಲ್ಲಿ 24 ಕಂಡಿಕೆಗಳೂ ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಕಂಡಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಧ್ವರಿಯ ಚೀಕೆ ಇದೆ.

ಕೌಶಿಕ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರವೆಂಬುದು ಅಥರ್ವವೇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 14 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಾರಿಲ ಮತ್ತು ಕೇಶವರ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಯಾತುವಿದ್ಯೆಯ ಪರಿಚಯ ಇಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಥರ್ವವೇದದ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳ ವಿಧಿ ವಿಧಾನವನ್ನೆದು ಪೂರ್ಣರೂಪದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಅಪೂರ್ವ ಗ್ರಂಥ ಇದಾಗಿದೆ.

ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು

ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ಕಲ್ಪದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಗ. ವೇದದ ಒಂದೊಂದು ಶಾಖೆಗೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಕಲ್ಪಗಳಿದ್ದವು. ಒಂದೊಂದು ವೇದಕ್ಕೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಶ್ರೌತ ಗೃಹ್ಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ಬೆಳೆದಿದ್ದವು. ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ಇಂದು ನಮಗೆ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಆಶ್ವಲಾಯನ, ಶಾಂಖಾಯನ ಮತ್ತು ಮಾನವಶಾಖೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರಗಳೂ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಬೋಧಾಯನ, ಆಪ್ಸಂಬ ಹಾಗೂ ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ

ಸೇರಿದಂತೆ ಆಯಾ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಆದರೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೇದಗಳ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಿಗೂ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೇನು? ಪಾಕ ಯಜ್ಞಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿವಾಹೋಪನಯನಾದಿಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೂ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳು ವಿವರವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಅಥವಾ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ. ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳೂ ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೇ ವಿವೇಚಿಸಿದರೂ ಅವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಇವು ಆಚಾರಗಳಿಗೂ, ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಗಳ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ವಿವೇಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ರಾಜಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಅದು ವಿಚಾರ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ರಾಜನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು, ರಾಜ-ಪ್ರಜೆಗಳ ಸಂಬಂಧ, ವ್ಯವಹಾರ ನಿಯಮಗಳು, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ವಿಧಾನಗಳು ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಧರ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಶೇಷಾಂಶಗಳು.

ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಗೌತಮಧರ್ಮಸೂತ್ರ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದುದು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸೇರಿದುದು. ರಾಣಾಯನೀಯ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ ಆವಾಂಶ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೌತಮಶಾಖೆಯೂ ಒಂದು. ಇದರಲ್ಲಿ 28 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ವರ್ಣಧರ್ಮ, ರಾಜಧರ್ಮ, ನಿತ್ಯಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಗಳು ಇವುಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ, ಕುಮಾರಿಲ, ಶಂಕರರು ಮುಂತಾದವರು ಇದರ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಗೌತಮರು ಎಂಬ ಆತ್ಮ ಗುಣಗಳು ಪ್ರಧಾನವೆಂದು ಸಾರಿ ಹೇಳಿ ಚತ್ವಾರಿಂಶತ್ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು (40 ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು) ಈ ಆತ್ಮ ಗುಣವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಬೇಕೆಂದು ಮೊತ್ತಮೊದಲಾಗಿ ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಮಸೂರಿ ಭಾಷ್ಯವಿದೆ.

ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ ಬೋಧಾಯನರದು. ಇವರ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸೂತ್ರದ ಉಲ್ಲೇಖ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ 4 ಪ್ರಶ್ನೆ ಅಥವಾ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಭಾಷೆಯೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಬೋಧಾಯನರ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳು ಆಪಸ್ತಂಬ ಮತ್ತು ಮನಿಷ್ಯ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಶಃ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಗೋವಿಂದರಾಮಿಗಳ ಭಾಷ್ಯವಿದೆ.

ಆಪಸ್ತಂಬ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರದ 28 ಮತ್ತು 29ನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಆಪಸ್ತಂಬ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಭಾಷೆಯು ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಅಪಾಣಿನೀಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಅಪೂರ್ವವಾದ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ನಮಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೆಲ್ಲದರಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಣ್ಯ, ಕುಣಿಕ, ಕುತ್ಸ್, ಕೌತ್ಸ್, ಪುಷ್ಕರಸಾದಿ, ವಾಘ್ನಾಯಣ, ಶ್ವೇತಕೇತು, ಹಾರೀತ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಕಾರರುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಆಪಸ್ತಂಬರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅನೇಕ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಜೈಮಿನಿಗಳ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಅನೇಕ ಮಾನ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಸುಂದರ ನಿರೂಪಣೆ ಇದೆ.

ಆಪಸ್ತಂಬರು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೇ ಅಥವಾ ಉತ್ತರ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೇ

ಎಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಮತಭೇದವಿದೆ. 'ಉದೀಚ್ಯವೃತ್ತಿಶ್ವೇದಾಸನ ಗತೇಷೂದಪಾತ್ರಾಸಯನಮ್' ಎಂಬುವುದರಿಂದ ಇವರು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯರೆಂದು ಡಾ|| ಭೂಲರ್ ಮೊದಲಾದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾದರೆ ಇವರು ಉತ್ತರದೇಶದವರೆಂದು ಮತ್ತು ಕೆಲವರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸೀಮಂತ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಮಂತ್ರದ್ವಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಾಲ್ವದೇಶ, ಯಮುನಾ, ಯೌಗಂಧರಿ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಆಧಾರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. (ಆಪ. ಗ್ರಹ್ಯ-14-3)

ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ ಇದೇ ಶಾಖೆಯ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರದ 26 ಮತ್ತು 27ನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಆಪಸ್ತಂಬ ಧರ್ಮಸೂತ್ರದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪ ಇದು. ಆಪಸ್ತಂಬರ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಖಂಡವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಹಾದೇವನ ಟೀಕೆ ಇದೆ.

ನಮ್ಮ ಸ್ವಸ್ಥಿಕಾರರಲ್ಲಿ ಮನಿಷ್ಯರು ಉನ್ನತವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಕುಮಾರಿಲರು ತಂತ್ರವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಮನಿಷ್ಯಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಋಗ್ವೇದದ ಅಸ್ಯವಾಮೀಯಸೂತ್ರ, ಹವಿಷ್ಪಾಂತೀಯ ಹಾಗೂ ಅಘಮರ್ಷಣ ಸೂಕ್ತದಿಂದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಇವರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವಂತೆ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮನಿಷ್ಯರ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂದಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿ, ಪರಿವರ್ಧಿತವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಗೌತಮಧರ್ಮಸೂತ್ರಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ನಿಜವಾದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಅರ್ಥಶಃ ಶಬ್ದಶಃ ಅನೇಕ ಸಾಮ್ಯಗಳು ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಇವೆ. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಮನಿಷ್ಯರನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ವಸ್ಥಿಕಾರರಲ್ಲೊಬ್ಬರೆಂದು (1-4) ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೃದ್ಧಮನಿಷ್ಯರೆಂಬ ಸ್ವಸ್ಥಿಕಾರರು ಈ ಮನಿಷ್ಯರಿಂದ ಬೇರೆಯಾದವರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸಬೇಕು. ಅಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಬಾರದು. ಸತ್ಯಪರರಾಗಬೇಕು. ಅಸತ್ಯದೂರರಾಗಬೇಕು. ಜೀವನದ ಲಕ್ಷ್ಯ ಉನ್ನತವಾದ ವಿಚಾರಗಳ ಕಡೆ ಹರಿಯಬೇಕು. ಕ್ಷುದ್ರವಾದುದರ ಕಡೆ ಹೋಗಬಾರದು. ಉನ್ನತಾದರ್ಶಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮತ್ತು ಪಾಲನೆಯಿಂದ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಸಿದ್ಧಿಗೆ ನೆರವಾಗಬೇಕು. ಇಂಥ ಜೀವನದರ್ಶನವನ್ನರಳಿಸುವ ಗುರಿ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳದು.

ಶುಲ್ಕಸೂತ್ರ

ಕಾತ್ಯಾಯನ ರಚಿತವಾದ ಶುಲ್ಕಸೂತ್ರ ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 7 ಕುಡಿಗಳಿವೆ. ಮೊದಲು ಬರುವುದು ಪರಿಭಾಷಾಪ್ರಕರಣ. ವೇದಿನಿರ್ಮಾಣ, ಚತುಸ್ತಾದಿಕೈತ್ರ, ಹಾಗೆಯೇ ಚಿತಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ವೈದಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಧ್ಯಾಮಿತಿಯ ಪರಿಚಯ ನಮಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕದೃಷ್ಟಿ ನಮ್ಮನ್ನು ದೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಗಳ ಪ್ರಪಂಚ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆರು ವೇದಾಂಗಗಳೂ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಉಪಕಾರ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ವೇದಾಂಗಗಳೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದವು. ವೇದಗಳ ಉಪದೇಶ ವನ್ನರಿಯಲೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆಚರಿಸಲೂ ಇವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಅನುಕ್ರಮಣಿಗಳು

ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ವೇದವಾಚ್ಯವಾದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಶೈಲಿಯ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅಪಾರವಾದ ವೇದಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲದರ ಋಷಿ ದೇವತೆ ಭಂದಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ಮರಣದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಬಹಳ ಕಠಿಣವಾದ ಕಾರಣ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಡಲು ಸಂಗ್ರಹರೂಪವಾದ ಸೂಚಿಕೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮಣಿಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವೇದಕ್ಕೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನುಕ್ರಮಣಿಗಳು ಬೆಳೆದವು. ಈ ಅನುಕ್ರಮಣಿಗಳಿಂದ ಅಪಾರವಾದ ಸಹಾಯವಾಯಿತು. ವೇದವಾಚ್ಯವಾದ ಸಮಗ್ರವಾದ ರಕ್ಷಣೆ ಇದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಇವು ವೇದಾಂಗಗಳಾಗದಿದ್ದರೂ ವೇದರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಇವು ಅಲ್ಲಿರುವ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವ ಕಾರಣ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದವು. ವೇದವಾಚ್ಯವಾದ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗದೆ ಅವಿಕಲವಾಗಿ ಅಂದು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇಂದೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಸಹಾಯಮಾಡಿತು.

ಅನುಕ್ರಮಣಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಶೌನಕರು ಮತ್ತು ಕಾತ್ಯಾಯನರು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಈ ಆಚಾರ್ಯರುಗಳು ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಆಯಾ ವೇದ ಭಾಗಗಳ ಆದ್ಯಂತಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಗೊಳಿಸಿ ಒಂದೊಂದು ಸೂಕ್ತದ ದೇವತೆ, ಭಂದಸ್ಸು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಸೂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದರು. ಪಡ್ನುರು ಶಿಷ್ಯರು ಋಕ್ಸವಾ ನುಕ್ರಮಣಿಯ ವೃತ್ತಿಯ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶೌನಕರು ಬರೆದ ಹತ್ತು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಆರ್ಷಾನುಕ್ರಮಣಿ, ಭಂದೋನುಕ್ರಮಣಿ, ದೇವತಾನುಕ್ರಮಣಿ, ಅನುವಾಕಾನುಕ್ರಮಣಿ, ಸೂಕ್ತಾನುಕ್ರಮಣಿ, ಋಗ್ವಿಧಾನ, ಪಾದವಿಧಾನ, ಬೃಹದ್ದೇವತಾ, ಪ್ರಾತಿಶಾಖಿ ಮತ್ತು ಶೌನಕಸ್ತುತಿಗಳೆಂಬುದಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ ಹತ್ತು ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿನ ಸೂಕ್ತಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಅವುಗಳ ದ್ರಷ್ಟಾರಾದ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು, ಅವುಗಳ ಭಂದಸ್ಸು, ಅವುಗಳು ಉದ್ದೇಶಿಸುವ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು, ಅಲ್ಲಿರುವ ಅನುವಾಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ—ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸರಳವಾದ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಶೌನಕರು ತಮ್ಮ ಆರ್ಷಾನುಕ್ರಮಣಿ, ಭಂದೋನುಕ್ರಮಣಿ, ದೇವತಾನುಕ್ರಮಣಿ, ಅನುವಾಕಾನುಕ್ರಮಣಿ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ತಾನುಕ್ರಮಣಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಋಗ್ವಿಧಾನವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಯಾವ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಹೇಗೆ ಬಳಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಸಾಮವಿಧಾನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಬೃಹದ್ದೇವತೆ

ಅನುಕ್ರಮಣಿಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಋಗ್ವೇದ ದೇವತೆಗಳ ರಹಸ್ಯವನ್ನಿದು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 8 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಐದೈದು ಪದ್ಯಗಳ ವರ್ಗಗಳು, ಒಂದೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಇದರ ಮೊದಲನೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿನ 125 ಶ್ಲೋಕಗಳು ಒಳಿಕಾರೂಪವಾಗಿವೆ. ಈ

ಅನುಕ್ರಮಣಿಗಳು

ಭೂಮಿಕೆಯು ಬಹಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಕರಣ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿನ ವಿವೇಚನೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಶಬ್ದ ವಿಭಜನೆ, ನಿಪಾತ, ಅವ್ಯಯ, ಸರ್ವನಾಮ, ಸಂಜ್ಞೆ, ಸಮಾಸ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿವರಣೆ ಬಂದಿದೆ. ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ 26ನೇ ವರ್ಗದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಗ್ರಂಥಾಂತ್ಯದವರೆಗೂ ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆಯ ಒಂದೊಂದು ಸೂಕ್ತದ ದೇವತೆಗಳ ನಿರ್ದೇಶವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸೂಕ್ತಾಂತರ್ಗತವಾದ ಋಕ್ಕುಗಳ ದೇವತೆಗಳ ನಿರ್ದೇಶನವನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಶೌನಕರು ಸುಮ್ಮನೆ ದೇವತೆಗಳ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ನೀರಸವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆಯಾ ಸೂಕ್ತಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ಆಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವೈದಿಕಾಖ್ಯಾನಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಸೊಗಸಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಜೀವನಾದಿಯಂತೆ ಇದೆ. ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಈ ನಿರೂಪಣೆಯ ಕಾರಣ ಇದು ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದಿಗ್ರಂಥವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಯಾಸ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ನಿರುಕ್ತಕ್ಕೂ ಕಾತ್ಯಾಯನರ ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣಿಗೂ ನಡುವಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ಕೃತಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಶೌನಕರು ಯಾಸ್ಯರ ಅನೇಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಅವಿಂಡವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕಾತ್ಯಾಯನರು ತಮ್ಮ ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕಾತ್ಯಾಯನರು ವೈಯ್ಯಾಕರಣ ಕಾತ್ಯಾಯನರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರು. ಅನೇಕ ಅಪಾಣಿನೀಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಇದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವುವು ಈ ಕಾತ್ಯಾಯನರು ಪಾಣಿನಿಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನವರು. ಯಾಸ್ಯರು, ಶೌನಕರಿಗಿಂತ ಈಚಿನವರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಬೃಹದ್ದೇವತೆ ಕ್ರಿ. ಪೂ. 500ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸೇರಿದೆಯೆಂದು ವಿಮರ್ಶಕರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನಾಚಾರ್ಯರುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದಿದೆ. ಶಾಕಟಾಯನ, ಯಾಸ್ಯ, ಶಾಕಪೂಣಿ, ಗಾಲವ ಮುಂತಾದವರು ಇವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು. ಬೃಹದ್ದೇವತೆಯಲ್ಲಿಯೂ 'ಆಚಾರ್ಯಶೌನಕ' ಎಂದು ಶೌನಕರ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವ ಕಾರಣ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶೌನಕರು ರಚಿಸಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅವರ ಸಮಕಾಲೀನರಾದವರು ಮತ್ತೆ ಯಾರೋ ರಚಿಸಿರಬೇಕೆಂದೂ ಪ್ರೊ. ಮೆಕ್ವಾನಲ್ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪಡ್ನುರುಶಿಷ್ಯರು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಶೌನಕರೇ ಬರೆದರೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣಿ

ಕಾತ್ಯಾಯನರು ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು. ಋಗ್ವೇದ ಸಂಬಂಧವಾದ ಎಲ್ಲ ಆವಶ್ಯಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕಾರಣ ಇದು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಸೂಕ್ತದ ಮೊದಲ ಪದವನ್ನೂ ಅನಂತರ ಆ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಕುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ, ಸೂಕ್ತ ಋಷಿಯ ಗೋತ್ರನಾಮವನ್ನೂ, ಸೂಕ್ತ ದೇವತೆಯ ಹೆಸರನ್ನೂ, ಮಂತ್ರಗಳ ಭಂದಸ್ಸುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಏಕತ್ರ ಸಂಕಲನಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಮಾಧವಭಟ್ಟನೂ ಋಗ್ವೇದಾನುಕ್ರಮಣಿಯೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಶುಕ್ಲಯಜುಸ್ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಕಾತ್ಯಾಯನರೇ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ

ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 8 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಸೂತ್ರಾರ್ಥವಿವರಣೆಗಾಗಿ ಭಾಷ್ಯವೊಂದೂ ವಿರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಯಾಜ್ಞಿಕ ಶ್ರೀದೇವನೆಂಬುವನು ಈ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸಂಹಿತೆಯ ದೇವತೆ, ಋಷಿ, ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಋಷಿ, ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ಜ್ಞಾನದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಋಷಿ, ದೇವತೆ, ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ವೇದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದವನು ಪಾಪಿಯಾಗುವನು ಹಾಗೂ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಹೊಂದುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾಗವಿಧಾನದ ವರ್ಣನೆಯೂ ಇದೆ.

ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಶ್ರೌತಯಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಹಸ್ತಲಿಖಿತ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಾನುವಾದ ಸೂತ್ರ (ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿತ), ನಿದಾನಸೂತ್ರ, ಪಂಚವಿಧಾನಸೂತ್ರ (ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ) ಲಘುಋಕ್ತಂತ್ರ, ಸಂಗ್ರಹ (ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ) ಮತ್ತು ಸಾಮಸಪ್ತಲಕ್ಷಣ (ಕಾಶೀ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸೀರೀಸ್) ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು.

ಅಥರ್ವವೇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ. ಅಥರ್ವಗಳ ವಿಭಾಗ ವಿಚಾರ, ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆ ಹಾಗೂ ವಿನಿಯೋಗ ಮುಂತಾದ ಅವಶ್ಯಕ ವಿಚಾರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅಥರ್ವವೇದೀಯ ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿನ 49ನೇ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಚರಣ ವ್ಯೂಹವಾಗಿದೆ. ಈ ವೇದಕ್ಕೆ ಐದು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ: 1. ಚತುರ ಧ್ಯಾಯೀ, 2. ಪ್ರಾತಿಶಾಖಿ, 3. ಪಂಚಪಟಲಿಕಾ, 4. ದಂತೋಷ್ಯವಿಧಿ ಮತ್ತು 5. ಬೃಹತ್ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣೀ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಪಟಲಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ಐದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಥರ್ವವೇದದ ಕಾಂಡಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಂತ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 20 ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತಸಂಖ್ಯೆ, ಋಷಿ, ದೇವತೆ ಇವರುಗಳ ನಿರ್ದೇಶವಿದೆ. ದಂತೋಷ್ಯವಿಧಿಯು ಚಿಕ್ಕಗ್ರಂಥವಾಗಿದ್ದರೂ, ಬಹಳ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದು. ಅಥರ್ವವೇದೀಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೇ ಇದರ ಮಹತ್ವ. ಶಬ್ದಗಳ ಸ್ವರೂಪ ವಿವೇಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವಿದೆ.

ಬೃಹತ್ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣೀಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಂಡದ ಸೂಕ್ತಗಳ ಮಂತ್ರ, ಋಷಿ, ದೇವತೆ ಮತ್ತು ಛಂದಸ್ಸು ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಪೂರ್ಣ ವಿವೇಚನೆ ಇದೆ. ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇದು ಅಥರ್ವವೇದಕ್ಕೆ ಸೂಚಕಿಯಾಗಿದೆ.

ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಅಥರ್ವವೇದ ಭಾಷ್ಯಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೌಶಿಕ ಸೂತ್ರ, ವೈತಾನಸೂತ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರಕಲ್ಪ, ಆಂಗಿರಸಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಕಲ್ಪಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂವತ್ತು ಮಹಾಶಕ್ತಿಗಳ ನಿಮಿತ್ತಭೇದಗಳ ವರ್ಣನೆ ನಕ್ಷತ್ರಕಲ್ಪದಲ್ಲಿದೆ. ಅಭಿಚಾರ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಕಾಲ, ಸ್ಥಾನ, ಕರ್ತಾ, ಕಾರಯಿತಾ, ಸದಸ್ಯ, ಆತ್ಮರಕ್ತಿ ಮುಂತಾದುವು ಗಳನ್ನೂ ಇತರರು ಮಾಡಿದ ಅಭಿಚಾರಗಳ ನಿವಾರಣೋಪಾಯಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ವಿನಾಯಕ ಗ್ರಹದಿಂದ ಗೃಹೀತನಾದವನ ಲಕ್ಷಣ, ವೈನಾಯಕ ಶಾಂತಿಯ ಹೋಮಾದಿಗಳ ವಿಚಾರ ಇವು ಶಾಂತಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಚಾರ. ಅಥರ್ವ ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಇತರ ಅಥರ್ವ ವೇದೀಯ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲಾ ಅಥರ್ವವೇದದ ವಿವರಣೆಗೆ ಬಹಳ ಉಪಕಾರವಾಗಿವೆ.

ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಾವರಿಯಬೇಕು. ಇವು

ಚರಣವ್ಯೂಹಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ನೀತಿಮಂಜರಿ. ಚರಣವ್ಯೂಹಸೂತ್ರ ಶೌನಕ ಪ್ರಸೇತಮಾದು. ಇದರಲ್ಲಿ 5 ಖಂಡಗಳಿವೆ. ಕ್ರಮವಾಗಿ ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ ಮತ್ತು ಅಥರ್ವವೇದದ ಶಾಖೆಗಳ ವಿವರಣೆ ಮೊದಲ ಖಂಡದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಫಲಶ್ರುತಿ ಇದೆ.

ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲ ಆಖ್ಯಾನಗಳ ಸುಂದರ ಸಂಕಲನ ನೀತಿ ಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಷ್ಟಕಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದದ ಆಖ್ಯಾನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದೆಡೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ ದ್ವಾದ್ವಿವೇದ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ. ಆಯಾ ಆಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ನೀತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಈ ಕೃತಿ ಕ್ರಿ. ಶ. 15 ನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದ ಮಂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ನಮಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ವೇದಪ್ರಚಾರಕ್ಕೂ ವೇದಾರ್ಥವಿತರಣೆಗೂ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಗಾಢವೂ ಗೂಢವೂ ಆದ ವೇದರಾಶಿಯ ರಕ್ಷಣೆಗೂ ಕಾರಣ ವಾಯಿತು.

ಉಪಸಂಹಾರ

ವೇದವಾಙ್ಮಯದ ಸ್ತೂಲಪರಿಚಯವನ್ನು ಇದುವರೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರಮಾನಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಾಙ್ಮಯದ ವಿಕಾಸವಾಯಿತು. ಸಂಹಿತೆಗಳು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು, ಆರಣ್ಯಕಗಳು ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕರ್ಮ ಭಾನ ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ವಾಙ್ಮಯವೇ ಶ್ರುತಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇವು ಅವೈಯವೇಯ, ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧ ಮತ್ತು ಪರಮಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಪವಿತ್ರವಾದವು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ರೂಢಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಪವಿತ್ರವಾದ ವಾಙ್ಮಯದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೇ ವೇದಾಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಗಳು ವಿರಚಿತವಾದವು. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯೇ ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ಕಾಲದ ನಂತರ ಮಹತ್ತರವಾದ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕಾವ್ಯಸಂಸ್ಕೃತವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿತು. ಈ ಕಾವ್ಯಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸಗಳು, ಪುರಾಣಗಳು, ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು, ನಾಟಕಗಳು, ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳು, ಭಾಷ್ಯಗಳು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಮೊದಲಾದುವೆಲ್ಲಾ ಮುಂದಿನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಚಿತವಾದವು. ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ರಸವತ್ಪತ್ತಿಗಳ ಸುಗ್ಗಿಯೇ ಆಯಿತು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಙ್ಮಯ ಹೀಗೆ ವೇದಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಸಂಸ್ಕೃತ ಎಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ವೇದ ವಾಙ್ಮಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೂ ಇದುವರೆಗೆ ನಿರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ವಿಶ್ವದಲ್ಲೇ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಈ ವೇದವಾಙ್ಮಯದ ವಿಸ್ತಾರವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಎಲ್ಲೆಡೆಗಿಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನಾಯುರ್ದೈವ್ಯ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾದುದು. ಇದರ ಅರಿವು ಮತ್ತು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾನವಕೋಟಿಯ ಮೇಲ್ಮೆಗೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಹೊಂಬೆಳಕು ಮೂಡುವ ಮೊದಲೇ ಇಲ್ಲಿನ ನಮ್ಮ ಋಷಿಗಳು ಎಂಥ ಭವ್ಯವಾದ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೇಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಯೋಚಿಸಿದಾಗ ಅಶ್ಚರ್ಯಪರವಶರಾಗುತ್ತೇವೆ. ಅವರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮಾರ್ಗ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಿಗೂ, ಎಲ್ಲ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥದು. 'ಮಂತ್ರಶ್ರುತ್ಯ ಚರಾಮಸಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಹಾಗೆ ನಾವು ನಡೆಯಬೇಕು. 'ಮಾಹಂ ರಾಜನ್ ಅನ್ಯಕೃತೇನ ಭೋಜಂ', ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ದುಡಿಮೆಯಿಂದ ನಾವು ಬದುಕುವುದು ಸಲ್ಲದು, 'ತಂ ವಹಾಮಿ ಪ್ರತರಣೇಂ' ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರ ಸಾಧನವಾದ ಕರ್ತವ್ಯಪಾಲನೆಯನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಾತುಗಳು ಯಾರಿಗೆ ತಾನೇ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ? ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿದರೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಈ ವಾಙ್ಮಯ ಪರಮ ಪವಿತ್ರವೂ ಹೌದು; ಪರಮೋಪಕಾರಕವೂ ಹೌದು.

ಈ ವಾಙ್ಮಯದ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಅಂಶಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆರೆತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕವಾದ ವಿಚಾರಗಳೇ ಅವಾಗಿವೆ. ಲೌಕಿಕ ವಿಚಾರದ ಅಡಿಮಣಿಯ ಮೇಲೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹತ್ವಗಳ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಇದು

ಉದ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಮೊದಲಾದುವಲ್ಲಿ ಬರುವ ಯಾಜ್ಞಿಕ ನಿರೂಪಣೆಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂದಿನ ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಅವು ಅನ್ವಯಿಸದೆ ಇರಬಹುದು. ಆದರೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅವು ರೂಪಕಪ್ರವಾದಗಳಾಗಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೇ ಗುರಿಯನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಗಳಂತೂ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಉಪಕಾರಕವಾಗತಕ್ಕವು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ ಧರ್ಮ ಸ್ಥಾನತನವಾದುದು; ನಿತ್ಯನೂತನವಾದುದು. ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ಆರ್ಜವ, ದಾನ, ಅಧ್ಯಯನ, ದೇವಪೂಜನ, ಯಜನ, ತಪಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವು ಎಂದೆಂದೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದುವಾಗಿವೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಉಪದೇಶವಂತೂ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ನಾವು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಗಾದರೆ ಅಷ್ಟೂ ನಮಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನಾಗರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಜೀವನ ದರ್ಶನ ಮೊದಲಾದವು ಈ ವೇದ ವಾಙ್ಮಯದಿಂದಲೇ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿವೆ. ಇಂದೂ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಈ ವಾಙ್ಮಯ ನಮಗೆ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನಿಗೂ ಈ ವಾಙ್ಮಯದ ಸ್ತೂಲಪರಿಚಯವಾದರೂ ಇರಬೇಕಾದುದು ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕ.

ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥಾವಳಿ

ಋಗ್ವೇದ ಸಂಹಿತಾ (ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ) ವೈದಿಕ ಸಂಶೋಧನ ಮಂಡಲ, ಪೂನಾ
ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತಾ (ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ) ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಸಂಸ್ಕರಣ
ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದ ಸಂಹಿತಾ (ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ) ಪೂನಾ ಸಂಸ್ಕರಣ
ಮೈತ್ರಾಯಣೀಯ ಸಂಹಿತಾ—ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಮಂಡಲ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಶುಕ್ಲಯಜುರ್ವೇದ ಸಂಹಿತಾ (ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ) ಕಾಶಿ ಸಂಸ್ಕರಣ
ಕಪಿಷ್ಠಲಕರ ಸಂಹಿತಾ—ಲಾಹೋರ್ ಸಂಸ್ಕರಣ
ಅಥರ್ವವೇದ ಸಂಹಿತಾ (ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ) ಬೊಂಬಾಯಿ ಸಂಸ್ಕರಣ
ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್—ಬೊಂಬಾಯಿ ಸಂಸ್ಕರಣ
ಕೌಷೀತಕಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್—ಪೂನಾ ಸಂಸ್ಕರಣ
ಐತರೇಯ ಆರಣ್ಯಕ (ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ) ಪೂನಾ ಸಂಸ್ಕರಣ
ತಾಂಡ್ಯಮಹಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ—(ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ) ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಸಂಸ್ಕರಣ
ದೈವತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ—
ಪದ್ಮಿಂಶ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ—
ಸಾಮವಿಧಾನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ತೈತ್ತಿರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ (ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ) ಪೂನಾ ಸಂಸ್ಕರಣ
(ಭಟ್ಟಭಾಸ್ಕರಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ) ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಕರಣ
ತೈತ್ತಿರೀಯಾರಣ್ಯಕ (ಭಟ್ಟಭಾಸ್ಕರಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ)
ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ—ಬೊಂಬಾಯಿ ಸಂಸ್ಕರಣ
ಗೋಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ—ವಿ. ಎಸ್. ಅಗರವಾಲಾರಿಂದ ಸಂಪಾದಿತ
ಈಶಾವಾಸ್ಯಾದಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು—ಮದ್ರಾಸ್ ಸಂಸ್ಕರಣ
ಋಗ್ವೇದ ಪ್ರಾತಿಶಾಖಾ—ಕಾಶಿ ಸಂಸ್ಕರಣ
ತೈತ್ತಿರೀಯ ಪ್ರಾತಿಶಾಖಾ—ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಕರಣ
ವಾಜಸನೇಯೀ ಪ್ರಾತಿಶಾಖಾ—ಮದ್ರಾಸ್ ಸಂಸ್ಕರಣ
ನಾರದೀಯಶಿಕ್ಷಾ—ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಕರಣ
ಯಾಜುರ ನಿರುಕ್ತ (ದುರ್ಗಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ) ಪೂನಾ ಸಂಸ್ಕರಣ
ಬೃಹದ್ದೇವತಾ (ಶೌನಕಕೃತ) Edited by Macdonell
ಪುಷ್ಪಸೂತ್ರಂ—ಕಾಶಿ ಸಂಸ್ಕರಣ
ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣೀ—Oxford edition
ಆಪಸ್ತಂಬ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ—ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಕರಣ
ಋಗ್ವಿಧಾನ—ಜಗದೀಶಲಾಲ್ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಸಂಪಾದಿತ
ಆಪಸ್ತಂಬ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ—ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಕರಣ

ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥಾವಳಿ

ಆಪಸ್ತಂಬ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ—

ಗೌತಮ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ—

Vedic Religion—L. D. Barnett

Religion of the Rigveda—Bloomfield

Religion of the Rigveda—Griswold

On the Veda—Aurobindo

Hymns to the Mystic Fire—Aurobindo

Ghate's Lectures on Rigveda—Sukthankar

Orion—B. G. Tilak.

Quintessence of the Upanishads—Desai

Rigvedic Legends—H. L. Hariyappa

Vedic Religion and Philosophy—Prabhavananda

Six Systems of Indian Philosophy—Max Muller

History of Sanskrit Literature—

History of Indian Literature—A. Weber

History of Indian Literature—Winternitz

History of Sanskrit Literature—A. A. Macdonell

Vedic Mythology—

Vedic Reader —

History of Vedic Literature—C. V. Vaidya

The Arctic Home in the Vedas—B. G. Tilak

Rigvedic India—Avinasachandra Das

Outlines of Indian Philosophy—M. Hiriyanna

Indian Philosophy—Dr. S. Radhakrishnan

Outlines of Indian Philosophy—Deussen

Essays on Indo-Aryan Mythology—A. Narayana Iyengar

Scripture of the Heavens—C.V. Raghava Rao

Vaisnavism, Saivism, and Minor Religious Systems—Dr. Bhandarkar

Phonetic Observation of Ancient Hindus—Dr. Siddheswara Varna

Vedic Chronology—B. G. Tilak

Studies in Brahmanas—Banerjee

Aitareya Brahmana—Martin Haug

Satapatha Brahmana—Julius Eggeling

Essays on the Rigveda and Other Topics—D. K. Tamhankar

Introduction to Nirukta—Dr. Lakshman Svarup

January 20, 2017, 6:36 PM

Scanned by Krishnamurthy Upadhyay

Scanned by CamScanner